

OBSAH

OBSAH	2
1. ÚVOD	3
1.1. VYMEZENÍ CÍLE PRÁCE.....	3
1.2. STRUKTURA PRÁCE.....	4
2. ANDĚLÉ KŘESŤANSKÉ TRADICE	5
2.1. ZÁKLADNÍ A OBECNÁ CHARAKTERISTIKA.....	5
2.2. TRÍDĚNÍ A USPOŘÁDÁNÍ ANDĚLŮ.....	7
3. ANDĚLÉ - BYTOSTI MEZI ČLOVĚKEM A BOHEM	9
4. KDYŽ SE POTKÁ ANDĚL S ČLOVĚKEM	12
4.1. STAROZÁKONNÍ PŘÍBĚH O VĚŠTCI BILEÁMOVI.....	13
4.1.1. <i>Bileám a okolnosti cesty ke králi</i>	13
4.1.2. <i>Člověk, oslice a anděl</i>	15
4.1.3. <i>Anděl mluví k člověku</i>	18
4.1.4. <i>Shrnutí Bileámova příběhu</i>	21
4.2. ARCHANDĚL RAFAEL V KNIZE TOBIÁŠ.....	23
4.2.1. <i>Děj</i>	24
4.2.2. <i>Na cestě s Rafaelem</i>	25
4.2.2.1. <i>Společník pes - v souvislosti s oslicí</i>	26
4.2.2.2. <i>Sára - uzdravená a manželkou Tobíášovi</i>	28
4.2.2.3. <i>Zpět k otci, navrácení zraku</i>	32
4.2.2.4. <i>Rafael se představuje</i>	33
4.2.3. <i>Rafaelovo poselství lidem</i>	37
4.3. ANDĚLSKÉ NÁVŠTĚVY NA POČÁTKU NOVÉHO ZÁKONA.....	39
4.3.1. <i>Gabriel u Zachariáše</i>	40
4.3.2. <i>Marie si ověřuje setkání s andělem</i>	42
4.3.3. <i>Andělé a pastýři</i>	43
4.3.4. <i>Josef a jeho setkání s andělem ve snu</i>	46
5. SHRUTÍ	47
6. ZÁVĚR	49
7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	50

1. Úvod

Pro svoji práci jsem si vybrala téma andělů v biblických textech. Prvotním impulsem pro mne bylo uvědomění, že někteří lidé, i společnost ve veřejných projevech, spíše připouštějí existenci andělů než Boha. V současné době je téma andělů téměř otřepané, knihy o nich můžeme najít snad v každém knihkupectví (nehledě na bezpočet internetových stránek), a tak není pochyb, že se lidé touto oblastí zabývají. Ale mojí otázkou bylo, jaké informace mi o andělech může přinést křesťanství - náboženství, které velice ovlivnilo střeoevropskou kulturu.

1.1. Vymezení cíle práce

Práce má název *Setkání lidí s anděly v Bibli , Jaké podoby komunikace a důvody setkání lze najít v biblických textech*, a je zaměřena na setkání lidí a andělů podle Bible - hlavního pramenu křesťanského náboženství a víry. Vycházím z předpokladu (viz kapitola 2.), že anděl je bytost poslaná Bohem, a komunikuje-li tedy s člověkem, jde přeneseně o komunikaci člověka s Bohem. Zaměřuji se na několik míst, v nichž se setkávají lidé s anděly, s cílem objevit v jakých situacích dochází ke kontaktu anděla s člověkem.

Vodícími okruhy práce jsou podoby setkání, způsoby a formy komunikace, pozadí příběhu a možné souvislosti s tím, proč do nich zasahuje anděl. Za jakými osobami andělé přicházejí? Co jim sdělují? Jakým způsobem s nimi komunikují? Lze najít nějaký společný ukazatel, z jakého důvodu se anděl setkává právě s danými lidmi? Nebo se andělé setkávají s různými lidmi, s rozdílnými postoji, vírou a způsoby života? Za jakých okolností a s jakým účelem se setkání dějí? Takové otázky budou udávat směr mého zkoumání.

Hlavní literaturou je Bible a konkrétně několik vybraných příběhů, z nichž lze co nejpodrobněji objevovat specifika či obecné skutečnosti o andělech, a především o setkávání andělů s lidmi. Jsou jimi starozákonní příběh o věštki

Bileámovi a jeho oslici, která je dříve než on sto rozpoznat anděla. Příběh z knihy Tobiaš, v níž vystupuje archanděl Rafael. A z Nového Zákona se budu zabývat příběhy předcházející a doprovázející narození Ježíše Krista.

1.2. Struktura práce

První část přibližuje téma andělů v biblických textech, nastíní vývoj lidského chápání anděla jako samostatné bytosti v biblické tradici, a uvede také vlivy na prisuzování jejich podob a vlastností. Zmíněni jsou někteří autoři, kteří se v minulosti zásadním způsobem věnovali této oblasti, a krátce je uvedeno obecně přijímané dělení a třídění andělů podle Dionýsia. Další, ještě spíše obecná část (kapitola 3.) je již konkrétnějším pohledem na některá místa v Bibli, která přinášejí informace o charakteristice a vlastnostech andělů.

Hlavní část bakalářské práce se dá rozdělit na tři hlavní okruhy. Jsou dány třemi příběhy, i když poslední z nich je vlastně souborem kratších příběhů se stejným vodítkem. Pomocí výkladové literatury, biblických a teologických slovníků, i dalších pramenů a komentářů, je vytvořen rozbor jednotlivých příběhů. Důraz je kladen na setkání člověka s andělem, a to v souvislosti s vývojem příběhu.

Tuto exegetickou část uzavře souhrnné pojednání, které se snaží krátce porovnat setkání lidí a andělů v oněch vybraných textech. Podle uvedených otázek v úvodu práce odpoví volně podle zjištěných skutečností a tím bude shrnutím hlavní části.

2. Andělé křesťanské tradice

2.1. Základní a obecná charakteristika

Bible poskytuje množství poznatků o andělech, zmiňuje je na více než třech stech místech, ale jejich jednoznačné uspořádání, dělení a pochopení podstaty už tak jasné není. Zároveň nelze opomenout, že andělé, popřípadě i démoni vystupovali ve starších tradicích, na něž judaistická, později křesťanská navazuje. Vývoj jejich pojetí a víra v ně, je tedy tím ovlivněna. Na některých místech jsou andělé (druh cherubové) popisováni především jako lidsko-zvířecí okřídlení tvorové připomínající mytologické bytosti například z řecké tradice. Spojení zvířecích i lidských podob je typické také pro předžidovské kultury a náboženství, které velice pravděpodobně ovlivnily starozákonní pojetí podob cherubů¹ a vnímání takovéto jejich podoby přetrvalo až do doby vzniku Nového zákona, přesněji Janova Zjevení.

Andělé v Bibli i apokryfních textech totiž nevystupují vždy ve stejné formě. Zatímco jejich poslání a funkce je zřejmá, otázka jejich bytostné podstaty je složitější. Anděla coby posla a zprostředkovatele kontaktu mezi člověkem a Bohem, můžeme v Bibli najít jako samostatnou bytost odlišnou od člověka i Boha, a to v několika různých *pojmenováních*.

Někdy jako hlas, případně je slovo anděl nahrazeno výrazem duch, jindy vystupuje posel Boží v roli člověka - muže. To, že anděl vystupuje v Bibli vždy jako muž, je nutné chápat s přihlédnutím na historický a antropologický aspekt. K takovému pohledu poznamenává současný kněz Václav Vacek, že „anděl musel být v době vzniku Bible nutně mužem, protože vzhledem k postavení žen, nebylo myslitelné, aby žena byla svědkem.“² Otázkou pohlavnosti andělských bytostí se v teologické historii několikrát zabývalo, také například díky rozpracovanějším popisům andělů a apokryfní literatuře. Ve 13. století ale středověký křesťanský teolog Tomáš Akvinský označil anděly za

---

¹ viz *Encyklopedie Bible* s. 209

² *K přípravě biblických textů na nedělní liturgii z 24.12.2006*, s.3

duchovní bytosti bez hmotného těla. Podobně Jan Pavel II. říká později o andělech, že jsou čistě duchovní, svobodné a racionální bytosti.³ V první knize Mojžíšově, a na několika dalších místech, je dokonce anděl Hospodinův a Hospodin nerozeznatelní a čtenář je může vnímat jako jednu osobu.⁴

Možná i takováto rozmanitost způsobů, jakými andělé k lidem v Biblických příbězích přicházejí a různost zpráv o jejich formě bytí, vedla až k současnému stavu. Zatímco například Tomáš Akvinský se angeologií (nauka o andělech) zabýval dosti podrobně a poukazoval i na starší mystiky a teology, v současné akademické teologii se nesetkáme s přílišným zájmem o tuto oblast. To, že andělské bytosti nejsou všeobecnou oficiální naukou příliš přijímanou skutečností, může přiblížit i tato věta: „Jak řekl Augustin a jak připomíná rovněž současný církevní katechismus, anděl je označení úkolu, nikoli přirozenosti.“⁵

Zjevení andělů, stejně jako nejrůznější další, dříve nadpřirozené úkazy, dokáže například psychologie či přírodní vědy nazvat a vysvětlit svým názvoslovím. Tím ztrácejí svou hodnotu čehosi „nevysvětlitelného“ a tedy „nadpřirozeného“.

Oproti křesťanským teologům a biblickým exegetům, kteří nejsou v oblasti angeologie jednotní a ani se jí tolik nezabývají, v antroposofii, theosofii a esoterických kruzích se andělským bytostem lidé začínají intenzivně věnovat a dokonce s nimi „pracovat“ mnohem více a podrobněji.⁶

Vycházíme-li z řeckého výrazu pro označení anděla,⁷ je anděl opravdu především poslem, čili má člověku přinést zprávu od Boha, zprostředkovat mu Boží vůli, či sdělit radostnou zprávu. A také funguje poslem na opačnou stranu, totiž předkládá Bohu prosby lidí a sděluje mu skutečnosti ze světa.

---

³ *Andělé*, s.26

⁴ Novotný. *Biblický slovník*, s.28

⁵ *Teologický sborník*, s. 20

⁶ viz *Teologický sborník*, s. 1 a 9

⁷ Angelos = posel – původně jakýkoli nositel zpráv od bohů k lidem. Byl pod ochranou bohů. Hebrejský výraz mal'ak se ve Starém zákoně používal jak pro lidského posla, tak posla s nadlidskou přirozeností.

A skutečně, pokud budeme brát v úvahu pouze tento výrok o andělovi, a také budeme-li vnímat anděla v rovině symbolické, není nesmyslné považovat za anděla kohokoli nebo dokonce cokoli. Andělem, ve smyslu poslem, se nám tak může stát kdokoli z lidí nebo řeka tvořící svým korytem nějaký obrazec viditelný z výšky, anebo i náhodně spatřený úryvek z knihy. A to v případě, že naše víra nám umožní vnímat tyto skutečnosti jako nějaké informace zásadního charakteru pro náš život.

2.2. Třídění a uspořádání andělů

Jak jsem již zmínila v úvodu práce, třídění andělů není jednoduché a jednoznačně možné. Z toho, co o andělských bytostech víme z Bible i apokryfních textů, můžeme vnímat jejich rozdílnosti. Andělé se liší ve svých činech, posláních a také schopnostech a attributech, jimiž se prokazují. Bible se také zmiňuje o takzvaném padlém andělovi – ďáblovi, a jeho andělech. Vedle andělů, kteří činí dobro, najdeme také dokonce anděly, jimž bylo dáno škodit. (Zj 7,2)

Při popisu andělů a jejich vlastností je nutné sledovat obě části Bible, Starý i Nový zákon najednou, protože Nový zákon navazuje na znalosti Starého zákona, a zároveň nelze zapomenout na vliv okolních nežidovských kultur. Ty měly na představy o podobě andělů především u starozákonních autorů výrazný vliv.

Pokud se v Bibli budeme zaměřovat na místa, kde se mluví o kontaktu s Bohem, o zkušenosti s nadpozemskými silami a o zjevení nebo vidění, všimneme si, že nejen pouze „anděl“ vystupuje jako zprostředkovatel a činitel dění mezi světem lidí a Boha. Především Jan ve Zjevení a Pavel ve svých Listech mluví o existenci nebeských trůnů, panství, vládách, mocností a sil. Podle křesťanské tradice a dělení Dionýsia jsou toto všechno andělské kůry.

Stejně jako „andělé“ mohou být dobrými posly, ale i anděly zla⁸, tak také těchto výrazů se používá jak při označení nadpozemských bytostí a mocností dobrých – andělských, tak také sil negativních – démonických.

Neexistuje však jednoznačné a jisté uspořádání či snad nějaká andělská hierarchie, kterou bychom v Bibli mohli najít. Podle informací o andělech je ale možné usuzovat, že mají různé typy poslání a funkce. Soudě podle dalších jiných označení andělů a nebeských sil, určitou strukturu a jakési andělské stavy či třídy můžeme rozlišovat.

Tímto tématem, tedy tříděním andělů se zabýval mimo další také Dionýsios, který žil mezi koncem pátého a začátkem šestého století. Tento autor mnohých mystických spisů uspořádal anděly do devíti skupin neboli kůrů (tzv. angelikai taxeis) a přiřadil k nim také jejich charakteristiky. Z Dionýsiova dělení vychází i Tomáš Akvinský, jež ho citoval na mnoha místech své Teologické sumy. Proto zmíním krátce, jak dělí andělské bytosti právě Dionýsios.

„Trojskupinu nejvyšší nebeské sféry tvoří serafové, cherubové a trůny. Obklopují Boha, neustále se mu klaní, zpívají hymny k jeho chvále, a trůnové jej nesou. Střední vrstva se skládá z panstev, sil a mocností vládnoucích hvězdám a živlům, z nichž je utvořen kosmos. Nejnižší stojí knížectva, archandělé a andělé. Jim je svěřena ochrana pozemských říší. Vlastní funkce Božích poslů, od nichž je jejich název odvozen, náleží právě těmto archandělům a andělům. Teprve oni jsou pravými zprostředkovateli Boží vůle mezi lidmi, zvěstovateli významných duchovních skutečností, oznamovateli příchodu událostí zásadního významu a ochránci jednotlivců i celých společenství.“⁹ Těmito typy andělů, a jejich setkání s lidmi se budu zabývat v dalších kapitolách.

---

⁸ O satanovi a jeho andělech se dočteme například u Mt 25, 41 nebo ve 2Pt 2,4 a také Ju 1,6., více viz kapitola 4.2.2.2.

⁹ *Teologický sborník*, s. 23

3. Andělé – bytosti mezi člověkem a Bohem

Andělé jsou v Bibli popisováni jako bytosti vyšší nežli člověk. Zajímavé však je, že andělské bytosti vyskytující se na Zemi se někdy chovají a jednají jako lidé, například jedí. Jindy však činí skutky, kterých lidé obvykle nejsou schopni, anebo znenadání mizí v nebesích. (Sd 13,20; 6,21) Andělé ve starozákonním příběhu například ranili slepotou muže, kteří ohrožovali Lota, za nímž andělé přišli (Gn 19,11), ve Zjevení se dočteme o andělovi, který má moc nad ohněm (Zj 14,18), nebo který umí mluvit k ptactvu. (Zj 19,17)

Velikosti andělů naznačují kromě jejich skutků také samotná označení. Vedle používání slova anděl se v Bibli mluví o synech Božích, synech silných, velkomocných (to především ve Starém zákoně) a používají se přívlastky svatí, Boží (andělé). Což naznačuje, že andělé jsou v blízkosti Boha, spolupracují s ním, a svou mocí se podílejí na jeho díle. S Bohem mají cosi společného a oproti člověku vykazují větší moudrost,¹⁰ avšak nikdy nejsou stavěni do rovnocenné pozice s Bohem. Naopak, dokonce Bohu slouží, klaní se mu a vzdávají chválu.

O rozdílu velikosti moci mezi Bohem a anděly svědčí například část z Matoušova evangelia, kdy Ježíš mluví o svém druhém příchodu na svět: „Nebe a země pominou, ale má slova nepomnou. O onom dni a hodině však neví nikdo, ani andělé v nebi, ani Syn, jenom Otec sám.“ (Mt 24, 35-36). Nebo také: „Vždyť Bůh neušetřil ani anděly, kteří zhřešili, ale svrhl je do temné propasti podsvětí a dal je střežit, aby byli postaveni před soud.“ (2Pt 2,4) Z tohoto sdělení je jasná skutečnost, že Bůh má moc nad anděly.

V souvislosti s tím vyvstává otázka, do jaké míry jsou andělé svobodní ve svém jednání a kdy jednají podle příkazů Boha. Na mnohých místech Bible čteme o tom, že anděl byl poslán Hospodinem, nebo že od něho dostal příkaz k nějakému činu. To poukazuje na andělovo poslání a funkci, které jsou zřejmé.

---

¹⁰ Ve druhé knize Samuelově je moudrost krále přirovnána k moudrosti andělově, když se ve 14.kap.,17.verši píše: „Tvá otrokyně si řekla: Kéž slovo krále, mého pána, přinese uklidnění, vždyť král, můj pán, je jako Boží posel a rozlišuje dobro a zlo.“ A dále ve 20.verši: „...“Můj pán je však moudrý, tak moudrý jako Boží posel, a pozná vše, co se na zemi děje.“ (Srov. *Biblický slovník* s.10)

Bůh pověřuje anděly úkoly a anděl je od Boha poslán, aby něco vykonal, ale poté už se zřejmě sám rozhoduje jak, a vykazuje při tom samostatnou moc a sílu.

Anděl je tedy Bohu podřízen a koná jeho vůli. Avšak koná ji zřejmě dobrovolně a podle svého uvážení. Například v příběhu o věštci Bileámovi je jasné vlastní rozhodnutí anděla. A to, když říká, že cestu, po níž se chystá Bileám jít, považuje za špatnou. Zřejmě je to v Kralickém překladu, ve kterém anděl přímo říká: „...Hle, to já jsem ti zahradil cestu, neboť se mi vůbec nelíbí.“ (Nu 22,32) V anglickém překladu anděl říká, že Bileáмова cesta je „reckless“, což může znamenat například unáhlená, nebo nezodpovědná či dokonce nebezpečná.

Za předpokladu, že stejně jako je svoboda dána člověku, je také možné myslet, že je i anděl svobodně jednajícím bytost. Na podobné logice je založeno i uvažování o andělově svobodě v Teologické sumě, kdy Tomáš Akvinský říká: „Svoboda rozhodování patří k hodnotě člověka. Ale andělé jsou hodnotnější nežli člověk. Tedy svoboda rozhodování, ježto jest v lidech, mnohem více jest v andělich.“¹¹

Tyto předpoklady o andělově svobodném rozhodování podporuje i další skutečnost. A to ta, že z některých textů je patrné, že anděl může konat činy i proti vůli Boha a v takovém případě je nazýván padlým andělem. Nebo také andělem, který se falešně vydává za anděla světla.

Zabýváme-li se otázkou bytostné podstaty anděla a člověka, přijdeme na několik jistot, ale také vyvstává několik nejasností. Po prostudování textů, kde jsou zprávy o andělech, můžeme říct, že andělé nejsou totéž kdo Bůh, ale nejsou ani lidmi.¹² Stojí někde mezi člověkem a Bohem a jsou podobni oběma stranám. Mohou se také mezi světem lidí a prostorem Boha pohybovat. Jsou k tomu svou funkcí, jímž je přinášení poselství o Boží vůli lidem a lidských proseb k Bohu, předurčení.

---

¹¹ *Theologická suma*, s.519

¹² Pro tuto část není brána v úvahu možnost, že by anděl vzal na sebe podobu člověka.

Ačkoliv jsou tedy anděl a člověk jinými bytostmi, Ježíš mluví v Novém zákoně o tom, že lidé jednou budou rovni andělům. Například v Matoušově evangeliu se píše: „Po vzkříšení se lidé nežení ani nevdávají, ale jsou jako nebeští andělé.“ (Mt 22,30) Toto tvrzení nám sděluje, že andělé jsou jiné bytosti než lidé, nerozlišují se na muže a ženu, to jsou dvě přirozenosti člověka.

Andělé existují jinak, v jiném prostoru, s jiným systémem. Mají odlišné tělo, neumírají, neboť smrt patří k životu lidskému a mají větší schopnosti, činí mocné skutky, jakými je například uzdravení nebo otevření vězení.

Už ve zprávě o stvoření, poté, co lidé pojedli ze zakázaného stromu jeho ovoce, je zřetelné postavení lidí, andělů a Boha. V první knize Mojžíšově, ve třetí kapitole je totiž psáno: I řekl Hospodin Bůh: „Teď je člověk jako jeden z nás, zná dobré i zlé. Nepřipustím, aby vztáhl ruku po stromu života, jedl a byl živ navěky.“ Z této věty a z následného vyhnání lidí z Ráje je zřejmé, že Bůh a andělé mají jiný prostor, který obývají a nepodléhají smrti jako lidé.

Pokud se zabýváme vztahem mezi lidmi a anděly s Bohem, narazíme na jednu důležitou skutečnost, kterou je postavení Ježíše. Jde o zcela novou osobu, která má s anděly a Bohem jiný vztah než lidé. Vyplývá to z jeho přirozenosti, z toho, že není jen člověk ani Bůh sám. Je Synem Boha, který přijal lidské tělo. Z tohoto postavení vyplývá, že mu jsou andělé podřízeni a on sám je v jiném vztahu k nim nežli lidé.

Další vlastnost anděla, které si v Bibli můžeme všimnout je jas a záře, která z nich číší. Není ojedinělé, že andělská zjevení či příchod jsou spojována se světlem. Andělé jsou také popisováni jako zářivé bytosti nebo bytosti v zářivém či bílém rouchu, s jejichž příchodem je země osvětlena. Toto světlo přitom může symbolizovat zjevení Boha, život, světlo je znamením dobra a spásy.

4. Když se potká anděl s člověkem

V následující části práce se budu zabývat konkrétními popisy situací, v nichž andělé přicházejí k lidem a komunikují s nimi. Podrobněji se zaměřím na jejich jednání, na reakce lidí, za nimiž přicházejí, a na to, jaký vliv má vstoupení anděla do lidského života. Bylo by jistě zajímavé anděly více zkoumat a zjišťovat jejich podstatu, historický vývoj jejich pojetí a teologický smysl jejich existence. Ale pro pojetí práce je důležité vnímat anděla jako bytost schopnou existovat na zemi, a být přístupnou lidem a jejich smyslům. Vystihují to také slova Christophera Schönborna: „Jestliže sledujeme častá zjevení andělů v Bibli, pak se musíme mít na pozoru, abychom v tom neviděli „jen“ formu projevu tehdejšího pojetí světa, spíše bychom si měli položit otázku, zda ve srovnání s věřícími dřívějších dob není náš cit víry pro existenci andělů otupen.“¹³

V těchto kapitolách se zaměřím nejen přímo na osoby andělů, ale na některé příběhy a v nich postavy, které podle Bible zažili kontakt s posly Božími. A především na to, jak se chovají, když k nim anděl přijde, když se s ním setkají a mluví s ním. Zajímavá je rozdílnost toho, jak různí lidé jednají, jak jsou schopni vnímat anděla a přijímat jejich poslání. Ne vždy je přítom lidem jasné, že jde o anděla, protože třeba vypadá jako člověk, jindy se anděl člověku přímo představí.

Důležitými faktory jsou také kontext příběhu, dále situace, které předcházejí setkání s andělem. A také i vývoj děje, díky kterému je možné nalézt sílu setkání, vliv anděla na lidský život a poselství od Boha.

---

¹³ *Základy naší víry*, s. 33

4.1. Starozákonní příběh o věštci Bileámovi

Na příkladu starozákonního příběhu o věštci Bileámovi si můžeme všimnout, že ne vždy je člověk k poselství andělů vnímavý. V tomto příběhu je ale také zajímavé, a na první pohled nepříliš srozumitelné jednání Hospodina. Také souvislost mezi přímou komunikací Boha s člověkem a situací kdy zasahuje anděl jakožto „náhradník“ komunikující s člověkem místo Boha stojí za rozbor. Další otázka se nabízí kolem toho, za jakých podmínek je člověk schopen vidět anděla. Zdá se, jakoby člověk byl ve svém vnímání andělů závislý na Božím zásahu. Jak se dočteme v tomto příběhu, hlavní postava by nebyla schopna anděla spatřit, nebo ho rozpoznat, pokud by Bůh nezasáhl. Přitom je to ten samý člověk, který zpočátku nemá problém rozpoznat vůli Boha, je otevřen kontaktu s ním, dokonce ani nepotřebuje anděla k tomu, aby věděl, co má dělat. Později se ale neřídí tím, co mu bylo jasné jako jeho poslání. Má jiné záměry a chová se proti přesvědčení a vůli anděla, potažmo Boha. S pomocí různých překladů a výkladů najdeme v textu důležité sdělení o komunikaci člověka s Bohem. Díky dynamickému vývoji příběhu lze vidět způsob chování a myšlení člověka, podkrýt jeho schopnosti či motivace mluvit s Bohem. A hlavně také objevit roli anděla, čas jeho zásahu a vlastnosti, jimiž se projevuje.

4.1.1. *Bileám a okolnosti cesty ke králi*

Příběh najdeme ve čtvrté knize Mojžíšově, ve dvaadvacáté kapitole. Když Izraelský lid na cestě ze zajetí v Egyptě přichází do Moábské země, král Balák má z jejich množství a postupu strach. Posílá proto své vyslance k proslulému věštci - jasnozřivému Bileámovi - s prosbou, aby přišel a Izraelce proklel. Bileám však v noci zví od Boha, že tento lid je požehnaný a Bůh mu přikazuje, aby ho neproklínal podle přání krále moábské země. Bileám tedy posílá vyslance zpět. Ti se pak ale podruhé vracejí od krále a věštci příslibují mnohem větší odměnu, a že se král zavazuje pro něho udělat všechno, co bude

chtít. Bileám prokazuje velkou odolnost vůči světským hodnotám, když poslům říká, že ani „dům plný stříbra a zlata“ ho nemůže přesvědčit, aby činil proti rozkazu Boha. Ale aby se s Bohem ještě jednou poradil, nechá posly u sebe čekat přes noc. Ráno se vydává se s nimi na cestu. Hospodin se pro to na něho rozhněval. Na první pohled je taková reakce Boha zvláštní a bez prozkoumání nepochopitelná, neboť Boží slova znějí rozporuplně. V noci totiž Bůh s Bileámovým odchodem souhlasil. Přesně je v textu: „V noci přišel Bůh k Bileámovi a řekl mu: Když ti muži tě přišli pozvat, jdi s nimi. Ale budeš dělat jenom to, co ti poručím. Bileám tedy ráno vstal, osedlal svou oslici a jel s moábskými velmoži. I vzplanul Bůh hněvem, že jede, a Hospodinův posel se mu postavil do cesty jako protivník.“ (Nu 22, 20-22)

Tuto skutečnost lze však vnímat jako logickou, pokud vezmeme v potaz možnost, že Bileám sice vyslechl tuto vůli Boží, ale poté už se řídil rozhodnutími vlastními, zřejmě nepřilíš čistými. Možná nedokázal odolat odměně či nerozpoznal, co k němu Bůh mluví dál a vydal se ke králi s nesprávnými úmysly než jak by si to představoval Bůh. Větu Hospodina: „Když ti muži tě přišli pozvat, jdi s nimi.“ lze chápat také jako ironicky zabarvenou odpověď na Bileámovo opětovné čekání, co mu k opakovanému naléhání králových vyslanců Hospodin řekne. (Naší řečí a výrazy bychom to mohli říci asi takto: „No, tak si jdi...“, podobně jako když například dítě nechce uposlechnout rodičovu radu, aby někam nechodilo, ale stále neodbytně žadoní o dovolení.) V anglické verzi mezinárodního překladu se dočteme, že Bileám se chce zeptat, co dalšího mu Bůh řekne.¹⁴ Pochybení a následná špatná cesta Bileáмова by tak mohla být v tom, že nedal na první a rozhodný Hospodinův příkaz, aby požehnaný izraelský lid nezatracoval kletbou. Je možné, že jeho víra v Boží radu a zprvu jasně zřejmý pohled na věc jsou zeslabeny touhou po poctě a odměně, kterou mu slibuje král. Podle vlastního úsudku a přání se rozhodne jít a „svolení“ od Boha si svým způsobem vynucuje. Nebere v potaz, jakým způsobem mu to Bůh sděluje a jaký názor na to opravdu má. Ale schovává se

---

¹⁴ www.biblegateway.com, New internacional vision 2011

za slovo „jdi“, obhajuje si tak možná před sebou svoje rozhodnutí, přičemž zapomíná na zabarvení tohoto výrazu.

4.1.2. Člověk, oslice a anděl

V příběhu se v tuto chvíli objevuje anděl. V době, kdy je Bileám na cestě ke králi. Je to cesta špatná, a Bůh zasahuje tentokrát pomocí anděla. Změna nastává v tom, že Bůh už nemluví přímo s Bileámem, a je to snad možné z důvodu jeho zatvrzelosti a odklonění se od Něho. Vybral si cestu, kterou mu Hospodin nedoporučil, chová se podle svého uvážení. Už se neradí s Bohem jako v předešlých chvílích. V tomto případě vstupuje do děje anděl, pokud se člověk odkloní od Božího záměru. Přichází jako Jeho posel, je tím, kdo může konkrétně zasáhnout.

To vede také k obecnější otázce po samotné podstatě andělských zásahů do lidských životů. Jejich postavení a vlastnosti jim umožňují, aby se s lidmi setkávali a mluvili s nimi. A to dokonce lépe než aby to udělal Bůh sám. Jedná ve světě skrze anděly, protože oni jsou snáze přístupni lidským smyslům. „Bůh se pro svou svatost těžko může objevit na zemi a mluvit s lidmi.“¹⁵ Podobně poznamenává k této skutečnosti Adolf Novotný: „O Bohu (Hospodinu) se mluví přímo, pokud je popisováno jeho vidění, slyšení a podobně (Bůh slyšel hlas dítěte...Bůh otevřel její oči...Bůh byl s dítětem Gn 21,17.19.20.), jakmile má však Bůh vstoupit do oblasti člověkova vnímání, mluví se o andělu Hospodinovu (anděl s nebe zavolaal...Gn 21,17).“¹⁶ O takzvaném „andělu Hospodinově“ se v Bibli mluví několikrát, a je možné tento typ anděla, nebo spíše zmínky o něm, více zkoumat. Zjistíme tak, že tento anděl je vlastně určité alter ego Boha, nebo vyjádřením Boha na zemi, nejbližším a nejpodobnějším Bohu. Je to podoba Boha zpřístupněna člověku. Někdy je v Bibli uvedena i možnost dívat se Bohu tváří v tvář, ale to pouze výjimečně některým lidem např. Mojžíšovi), jde-li o ostatní lidi, rovnalo by se to smrti.¹⁷

¹⁵ J.J.von Almen. *Biblický Slovník*, s.11

¹⁶ Novotný. *Biblický slovník*, s.28

¹⁷ Více např. Gn 24-32, Ex 33 .srov. *Slovník biblické teologie*, s.8 , *Andělé* s.6-10

V tomto příběhu se anděl snaží upozornit Bileáma na nesprávnost jeho cesty. Třikrát se věštčova oslice, na níž jel, zdráhala pokračovat dál. Andělův způsob bránění v cestě je zpočátku mírný, i když zřetelně naléhavý: „...Oslice spatřila Hospodinova posla, jak stojí v cestě s taseným mečem v ruce, uhnula z cesty a jela polem...“ (Nu22.23). Když se Bileám nad tím nepozastaví, ale bije oslici, aby ji přinutil se vrátit zpátky na cestu, anděl si vyhlédne nebezpečnější místo. „Tu se postavil Hospodinův posel na pěšinu mezi vinicemi, kde byly zídky z obou stran. Oslice spatřila Hospodinova posla, přitiskla se ke zdi, přitiskla ke zdi i Bileámovu nohu a on ji znovu bil.“ (Nu 22.24,25) Do třetice si anděl vybral takové místo, kde nepůjde se mu vyhnout. „...postavil se v soutěsce, kde nebylo možno uhnout napravo ani nalevo. Oslice spatřila Hospodinova posla a klesla pod Bileámem. Bileám vzplanul hněvem a bil oslici holí. Tu otevřel Hospodin oslici ústa a ona řekla Bileámovi: „Co jsem ti udělala, že mě již potřetí biješ?“ Bileám oslici odpověděl: „Protože si ze mne děláš blázny! Mít v ruce meč, už bych tě byl zabil.“ (Nu 22.26-29) Vyostřený rozhovor oslice a věštce dále pokračuje, a Bileám přiznává, že mu oslice, na které odjakživa jezdil, nic podobného nikdy neudělala. Tím je naznačeno, že se věstec konečně zastavil, zamyslel a uznal svoji slabost. Kdyby byl vnímavější k tomu, jak se jeho oslice chovala, mohl by i rozpoznat, že něco není v pořádku. Ne s oslicí, ale s ním a s jeho cestou a úmysly.¹⁸ Bileámovo vidění se po tomto uvědomění změní.

Ještě se krátce pozastavím u části příběhu, kdy oslice mluví, a věstec s ní bez podivení komunikuje. V současném světě zní taková událost až pohádkově, rozhodně ji spíš než skutečnou, máme zřejmě tendenci vnímat jako například dobově podmíněný způsob sdělení vnitřního rozhovoru (uvažování) člověka. Vnímavost osla, který rozpozná některé věci dříve než člověk, bychom zřejmě dnes nazvali intuicí, a vysvětlili si to podobně, jako když zvířata reagují například na blížící se výbuch sopky. Teolog Petr Chalupa to komentuje slovy: „V bajkách či pohádkách hovoří zvířata s takovou samozřejmostí, že nás to

---

¹⁸ Tato situace připomíná v logice křesťanské morálky Ježíšovy výroky o posuzování druhých. (Lk 6.39-42) V rámci tohoto příběhu byl člověk rozhněvaný na oslici a měl za to, že ona dělá něco špatně, místo aby se zamyslel nad svým chováním a přístupem.

nepřekvapuje. Nemělo by nás tedy ani překvapovat, když se Boží slovo vtělí do určitých literárních podob, jež byly v kontextu dané doby obvyklé.¹⁹ Není třeba více zkoumat, proč jsou slova vkládána do úst oslice, důležitější je obrat, k němuž díky těm slovům došlo.

V příběhu se dočteme, že Bůh dá Bileámovi vidět anděla (přesně se píše, že mu sundal clonu z očí) a on se mu klaní a kaje se. Zajímavá je informace, že ne on sám, ale s pomocí Boha, přímo jeho zásahem je najednou schopen vidět to, co předtím nevnímal. Ačkoli jinak uznávaný jasnozřivý člověk, dostane se Bileám v životě do situace, kdy nevidí správně a ostře, co se kolem něho děje, dokonce si není schopen pomoci sám. Až Bůh mu umožní opět jasně rozlišovat, a vidět tak Božího posla tváří v tvář.

Co můžeme zjistit z tohoto setkání? Tím, že se Bileám klaní andělovi, jasně ukazuje svůj postoj vůči němu. Vyjadřuje mu úctu. Člověk se obvykle klaní někomu, před kým má respekt, je mu podřízen a tímto způsobem také vyjadřuje svůj postoj k němu. Může jít o příslib oddanosti, věrnosti, služby a rozhodnutí být připraven poslouchat příkazy a přání. V tomto případě je postoj posílen pokáním, které naznačuje uvědomění si chyb a rozhodnutí se změnit.²⁰ O andělovi nám díky tomu vzchází důležité sdělení. Jak je již zmíněno v prvních kapitolách o charakteristice andělů, anděl je větší než člověk. Vidění anděla často probouzí v lidech, kteří ho spatří, úctu. Podobně takovou situaci najdeme například v textu o zjevení anděla pastýřům na začátku Lukášova evangelia, kdy jim sděluje narození Ježíše Krista – Spasitele. Zde se dokonce píše, že se jich zmocnil strach. (Lk 2.9)

Bileámovi je jasné, že vidí anděla, a anděl s ním bez problémů komunikuje. Vlastně celý průběh jejich setkání komentuje a shrnuje. Znovu říká, že oslice ho viděla, a proto nechtěla pokračovat dál. Ptá se ho, proč bil oslici, a dokonce Bileámovi říká, že by ho zabil, kdyby s tím nepřestal. Z toho lze usuzovat důležitost a závažnost toho, k čemu by mohlo dojít. Prokletí či požehnání, obojího se může Izraelskému národu skrze Bileáma dostat. Ale

---

¹⁹ *Teologický sborník*, s.40

²⁰ *Srov. Slovník biblické teologie*, s. 170

protože z aktuálního Bileáмова smýšlení a jednání se dá vyvodit, že by sílu slova nepoužil podle Božího záměru, musí zasáhnout anděl.

Viděli jsme, jak se postupně bez přímé konfrontace snaží člověka upozornit na nesprávnost cesty. A také cítíme, že vyústěním ve smrt dává anděl jasně najevo, že jde o opravdu závažné pochybení. Tím je jasné, že anděl má velkou moc, a vykonává ji v případě, kdy se věci dějí jinak než podle Božího záměru.

4.1.3. *Anděl mluví k člověku*

Teď se zaměřím na postavu anděla. Přesně je o něm psáno: „... spatřil Hospodinova posla, jak stojí v cestě s taseným mečem v ruce.“ (Nu 22,31) Bileám spatřil anděla v plné síle. Je opatřen mečem, a ten ještě k tomu drží v pozici připravené k boji. To ukazuje na andělovu sílu, moc, odhodlání a připravenost. Anděl tak působí jako mocná a silná postava, před kterou se člověk může cítit slabý a bezbranný. Takovýto způsob zjevení můžeme najít i jinde v Bibli. Podobně se dočteme o andělech s meči v prvních kapitolách Bible. Když jsou první lidé vyhnáni z Ráje, tak Bůh pověří anděly střežením brány s meči v rukou.(Gn 3,24) Jeden z archandělů- Michael je dokonce považován za mistra boje. Vystupuje například v Janově Zjevení a Judově Listě, kde prokazuje velkou moc a vede celé pluky andělů do boje proti Satanovi.(Ju 1,9) Také v knize Daniel posiluje Michael člověka v boji proti duchovnímu odpůrci Boha. (Dn 10,13. 10,21) Anděla je tedy také možné chápat jako bojovníka, a to především v boji proti zlu.

Když se Bileám před andělem sklání, řekne mu anděl: „Proč jsi svou oslici už třikrát bil? Hle, to já jsem vyšel jako tvůj protivník, protože mám tu cestu za pochybenou.“(Nu 22,32) Kromě toho, že to zní trochu jako vyčítání a podivování se nad jeho chováním, anděl tím také vysvětluje své jednání. Zajímavé je, že se Bileámovi ani nepředstavuje, že je poslán Bohem, ani se nepíše, že byl oděn v zářivém rouchu, či že jeho ukázání bylo doprovázeno světlem, jak je tomu často u jiných setkání anděla s člověkem. Je možné, že není

potřeba, aby se Bileámovi představil, protože ten pochopil, že jde o „Boží“ bytost. Pokud dříve byl schopen mluvit přímo s Bohem, teď když mu Bůh umožnil spatřit anděla, zřejmě lehce rozpozná, o koho jde.

Ale hlavním důvodem jeho řeči je osvětlení, že on je tou příčinou, proč oslice nechtěla jít dál, a říká také, proč se mu staví do cesty. Podle dalšího andělova sdělení je jasné, že Bileáмова cesta byla skutečně velice špatná a nepřijatelná pro Boha. Stejně tak anděl považoval jeho cestu za nesprávnou. Neznáme okolnosti, za jakých byl anděl poslán do cesty Bileámovi, či snad dokonce průběh a způsob komunikace s Bohem. Víme, že anděl je s Bohem v nějakém spojení, přímém kontaktu. Ani z jiných textů není patrné, jak tento „mechanismus“ funguje. A není to ani důležité. Pro poznání smyslu andělovy existence či spíše vstoupení do příběhu je důležitější jeho možnost mluvit s Bileámem. Díky tomu lze poznávat andělovy možnosti a vlastnosti. Jak je zmíněno již v kapitole třetí (Andělé – bytosti mezi Bohem a lidmi), anděl se tu jeví jako svobodně se rozhodující bytost. Když totiž říká, že považuje Bileámovu cestu za špatnou, použitím první osoby jednotného čísla to působí jako jeho vlastní dojem. On sám považuje Bileámův způsob jednání a smýšlení za nesprávné. Jakoby je tím zřejmé, že anděl jedná v souladu s Boží vůlí – je schopen ji rozeznat a chovat se podle ní. Anděl používá svoje schopnosti k tomu, aby napomohl správnému uskutečňování Božích záměrů. Konkrétně v tomto příběhu poznal Bileámovo smýšlení a jeho záměr jet ke králi, a proklít Izraelský lid. Ale protože Bileám nepochopí náznaky, které by ho mohly od tohoto záměru odvézt, jeho život je v ohrožení. Anděl mu totiž sděluje, že by byl nucen ho zabít. Přičemž je andělova řeč naléhavá, promlouvá k člověku o okolnostech jejich setkání tak, že je zřejmé jeho rozhořčení. Přímo pokračuje těmito slovy: „ Oslice mě spatřila a vyhnula se mi, teď už potřetí. Kdyby se mi nevyhnula, byl bych tě věru zabil a ji nechal naživu.“(Nu 22,33) Cítíme, že promluva anděla se nachází v části textu, kdy čím dál víc napjaté situace gradují až k tomuto setkání. Anděl v něm dává znát Bileámovi i čtenářovi, že šlo o samotný život člověka. Přesněji to jde rozeznat v anglickém překladu: „...I

would certainly have kill you by now.”²¹ Znamená to: „Rozhodně bych tě byl od této chvíle zabil.“

Než přejdu k dalšímu pokračování rozhovoru anděla s člověkem, upozorním opět na jeden moment v souvislosti s oslicí. Není to poprvé, kdy se v této části příběhu hovoří o smrti. Chvíli předtím, než dojde k setkání s andělem, mluví o smrti Bileám. A to když je rozhořčen do největší míry a používá zabití jako doložení své moci nad oslicí. Říká jí v jejich emočně vypjatém rozhovoru, že kdyby měl u sebe hůl, tak ji zabije. Nevíme jistě, jestli by byl Bileám doopravdy oslici zabil, ale zásadní je, že je vůbec schopný tím oslici vyhrožovat. Musí jít o velmi velký hněv a neshodu, aby člověk použil takový výraz. Bileám tím projevuje vlastní bezradnost. Prokazuje neschopnost postavit se ke konfliktu nějakým jiným způsobem. Ve chvíli, kdy slyší o tom, že on sám byl velice blízko smrti, zcela se obrací. Najednou se ocitá v podobném stavu jako jeho oslice. Je bezbranný a ví, že jeho život je v rukou někoho jiného, mocnějšího. Je to velký rozdíl a pád. Z pozice někoho, kdo se cítí mocný a silný natolik, že si troufá jiného tvora zabít – do pozice ohroženého na životě.

Vyústěním celé části příběhu je Bileám postaven před svoji slabost. Uvědomuje si, že se nechoval správně, a je schopen se podřídit tomu, co mu anděl řekne. „Bileám odpověděl Hospodinovu poslu: „Zhřešil jsem, Nevěděl jsem, že ty ses mi postavil do cesty. Avšak jestliže se ti to nelíbí, vrátím se zpátky.“ (Nu 22,34) Přiznání hříchu, nebo také přijetí pochybení dává člověku novou šanci, první krok k dalšímu pokračování v dobré cestě, životě. Ve starém zákoně je hřích nejpůvodněji blízko slovu bloudit nebo minout se s cílem.²² Což je přesné vyjádření stavu, v jakém se Bileám před viděním anděla nacházel. Ale obrací se zpátky k pokoře a službě. Anděl od něho nechce, aby se vracel, ale říká mu: „Jdi s těmi muži, ale nebudeš mluvit nic než to, co já budu mluvit k tobě.“ (Nu 22,35) Jakoby se opakovala stejná situace té na začátku příběhu. Teď je mu ale dán anděl, snad jako pomoc či jistota, že se bude Bileám dál řídit Boží vůlí.

---

²¹ www.biblegatway.com New international version 2011, Nu 22,33

²² J.J.von Almen, *Biblický slovník*, s.72

Když Bileám přijel ke králi, je z jeho slov jasné, že je nyní odhodlán mluvit pouze podle Hospodinova přání. Přitom v těchto místech končí líčení o setkání anděla a člověka. I když příběh rozvíjí události okolo Bileáмова požehnání pro Bohem vyvolený lid, nikde už se text nezmiňuje o andělovi. Zůstává tedy trochu nejasné, jak se stane, že je Bileám schopný chovat se nadále podle Božích představ. Změnilo ho snad samotné setkání? Je to možné. Bileám se opravdu kaje a zavazuje se podřídit tomu, co bude chtít anděl. Takže je mu oddán, důvěřuje mu. Ale není psáno, že dál pokračovat Bileám v cestě sám. Stejně tak není vysloveně napsané, že jedou společně s andělem. Anděl sice říká, že bude Bileámovi radit, co má mluvit, ale nedozvídáme se o tom nic víc.

Anděl se jakoby rozplyne do neurčitého prostoru. Stejně jako nevíme, odkud přišel, když se objevil člověku v cestě, tak také teď bez dalšího vysvětlení mizí z příběhu. A přitom je podle pokračování evidentní, že Bileám udělal všechny další kroky správně, mluvil pouze to, co chtěl Bůh. Anděl byl tedy zřejmě s ním, i když se o něm dál nepíše. Třeba anděl zanechal v Bileámovi svoji stopu. Od té doby, co přestal mít viditelnou podobu, lze se spolehnout na víru. A tak je možné připustit, že anděl působí svými schopnostmi uvnitř člověka a skrze něho tak, aby se věci děli, jak mají.

Další vývoj příběhu ukazuje, jak je Bůh schopen proměnit původní lidský špatný záměr v mnohem potřebnější a vyšší cíl. Tak můžeme vidět, že z původní hrozby prokletí se vyvolenému izraelskému lidu dostane požehnání od Hospodina, a to dokonce třikrát. Stalo se to ústy Bileáma, který díky andělově asistenci prošel proměnou, aby mohl přesně tlumočit slovo Boha. Udělá to navzdory hněvu moábského krále, a pak se vrací zpátky.

4.1.4. Shrnutí Bileáмова příběhu

Na konci si ještě jednou všimněme postavy anděla. Zajímavé je zasazení do příběhu. Andělova existence nám tak může pomoci k podkrytí jeho hlavní funkce. Jistě je jím všeobecně známá a přijímaná funkce posla, kterou je i označován. Ale z rámce celého příběhu lze zjistit, co přesně toto označení může

znamenat. Snad by bylo v tomto případě přesnější označení „prostředník“, protože anděl se jeví jako jakási mezikomunikační bytost. Přišel zastavit člověka, který ztratil kontakt s Bohem. Anděl vyplňuje místo v jeho životě, kdy nežije „s Bohem“, s jeho radami, v souladu s jeho přáními. Ve dnech, kdy se ztratí ze správné cesty, je anděl tím, kdo se ho snaží zastavit. Setkáváme se tak s andělem, jak byl obvykle ve starém zákoně označován, s andělem Hospodinovým. (více v kapitole 4.1.2.)

Tento starozákonní příběh má trochu až pohádkový nádech, a to například díky zvířeti, které může mluvit. Zajímavá je také vnímavost osla, který pochopí jisté věci rychleji než člověk. Takovouto vnímavost bychom zřejmě dnes nazvali intuicí, a vysvětlili si to podobně, jako když zvířata reagují například na blížící se výbuch sopky.

Ale tento příběh pro nás může být inspirací k zamyšlení, zda bychom my sami mohli říci, že jednáme ve spolupráci s anděly, potažmo s Boží vůlí.

Tohoto příběhu používá i autor druhého Petrova listu v Novém zákoně, když mluví ke křesťanům ve svém dopise. Snaží se je uchránit od falešných proroků, příkladem Bileáma upozorňuje na nebezpečí, do něhož se proroci stejně jako ostatní lidé mohou dostat. A tím je sejití ze správné cesty, opuštění Boha, jednání proti jeho záměru a řízení se nesprávnými, jinak řečeno neušlechtilými, hodnotami či záměry. (2P 2,15-16)

Anděl je tedy dán člověku, jako posel, pomocník k tomu, aby si uvědomil nesprávnost svojí cesty, svého jednání. Záleží však přitom na člověku, nakolik je otevřený, aby mohl vnímat andělův, potažmo Boží záměr. Je to opět také otázka víry a schopnosti rozpoznat pravá znamení, ale soudě podle tohoto příběhu potřebuje člověk také Boží zásah, aby toho byl schopen.

Obrácení člověka může být užitečné nejen pro něho samého, ale Bůh ho dokáže využít pro ještě větší cíl. Proměňuje tak situaci člověka, který sešel ze správné cesty, ve vyšší smysl. Kromě toho, že on sám je opět schopný pravého života, jeho skutky se stanou nikoli prokletím, ale požehnáním. Zde například požehnání Izraelskému – vyvolenému lidu, dobrořečení a chvála Boha. Příběh o věštci Bileámovi otevírá každému člověku možnost podívat se na svůj život a

svoje pochybení novým pohledem. Dává šanci přijmout svůj vlastní příběh jako součást většího příběhu, svoje pochybení jako příležitost k proměně. "Bůh použije všechno, i negativní věci, aby nás přivedl k lásce a životu."²³

4.2. Archanděl Rafael v knize Tobiáš

Díky knize Tobiáš se dovídáme o andělovi Rafaelovi, který je jednou z jejích z hlavních postav, a svým jednáním zásadním způsobem zasahuje do osudů lidí. Tato deuterokanonická²⁴ kniha je také vzácným dokladem o rodinném životě židů zřejmě v době 3.-2.stol.př.Kr. (pravděpodobný vznik knihy) a o pozoruhodné víře postav. Obsahuje v Bibli nejrozsáhlejší a nejpodrobnější informace o archandělovi. V tom smyslu, že anděl doprovází člověka v celkem dlouhém ději, a můžeme se o něm mnoho dovědět - spíše podle jeho činů než podle jeho vlastního představení. Zaměřím se samozřejmě především na místa, kde se lze dočíst o Rafaelovi a jeho aktivitách, ačkoliv zmíním i okolní události, které jsou nezbytné pro celkový rámec příběhu.

Tato kniha nám otvírá poutavé vyprávění, v němž je možné spatřit obrovskou víru a důvěru v Boží vedení prostřednictvím anděla. Podle slov autora můžeme vnímat přesvědčení, že některé věci jsou člověku dané (např. Sáře byl určen za manžela Tobiáš, a tak dokud on nepřišel, nemohla s nikým jiným být.), a že Bůh zasahuje do lidských životů, aby je vedl ke stále kvalitnějšímu životu a víře.

---

²³ *Skryté věci*, s.30

²⁴ Deuterokanonické knihy jsou texty zařazené k Bibli až později, v roce 382 na Západě, a na Východě od roku 693 po Cařihradském koncilu. Protestanty církvemi nejsou přijímány jako součást Bible, a jsou jimi označovány jako „nekanonické“ nebo „apokryfní“. I Židé je ze svého pojetí Bible vyřadili.

4.2.1. Děj

V úvodu knihy se čtenáři představuje žid jménem Tóbit. (Podle něho se kniha Tobiáš nazývá „Tóbit“ v řeckém kratším překladu.) Tóbit je zbožný člověk, který žije příkladným životem a zachovává Zákony Tóry. Dovídáme se o jeho milosrdenstvích a o tom, jak pohřbíval mrtvé za doby krále Šalmanesera a Sancheríba. Se svou rodinou žije v Ninive, kam byl přesídlen po pádu izraelské říše.

Jednoho dne poté, co Tóbit pohřbí dalšího mrtvého, oslepne. Po nějaké době se modlí, aby mu byl vzat život. Ve stejnou chvíli zmiňuje text Sáru, dívku, která je v moci démona Asmodaje. Také ona v tutéž chvíli prosí Boha o svou smrt. V těchto místech je první zmínka o Rafaelovi. Je vysloveně napsáno, že byl (Bohem) poslán, aby oba uzdravil, a dal Sáru Tobiášovi za manželku. Z toho plyne jasná skutečnost, že anděl přichází k lidem poslán Bohem s jasně daným cílem, který je slučitelný s jakýmsi předurčením, nebo také s Božím přáním.

Protože Tóbit očekává smrt, pošle svého syna Tobiáše k příbuznému Gebaelovi, aby od něho přinesl část majetku, který si tam kdysi uschoval.

Tobiáš si má najít na cestu průvodce, který zná cestu, a aby mu dělal společníka. V tu chvíli se v příběhu objevuje „Réfael“ (Rafael), teď už jako reálná osoba. Tobiáš ho potkává, když vyrazí hledat někoho k sobě, a aniž by poznal, že se jedná o anděla, domlouvají se, že půjdou spolu. Rafael se představuje pod jménem Azariáš, a říká o sobě, že svůj původ má v izraelském lidu.

Po cestě se Rafael projeví jako moudrý rádce, když Tobiášovi poradí uschovat z ryby vnitřnosti, které bude později potřebovat k léčení. Také zařídí, aby přenocovali u příbuzného jménem Raguel, který má dceru Sáru. Rafael řekne Tobiášovi, aby si Sáru vzal za ženu. Tobiáš si opravdu Sáru zamiluje, ale má strach se s ní oženit, protože je v moci démona Asmodaje. Ten učinil, že už sedm mužů, s nimiž byla Sára oddána, zemřelo dřív, než stačili se Sárrou žít. Přesto Tobiáš s Rafaelem a jeho podporou zůstanou u příbuzných, a chystá se

svatba. Po ní vykoná Tobiáš obřadní rituál podle toho, jak mu předtím řekl Rafael a démon díky tomu Sáru opustí. Rafael ho následuje do „oblastí Egypta“ a tam ho spoutá. Tobiáš se společně se Sárou modlí, čímž je znovu poukázáno na jejich velkou víru a důvěru v Boží pomoc.

Poté, co je Sára zbavena své těžkosti, je jedna část cesty i Rafaelova poslání splněna. Rafael se poté sám vydává dál na cestu, aby vyzvedl majetek u Gebaela, zatímco Tobiáš tráví čas se svými příbuznými a manželkou. Po jeho návratu se Tobiáš, Sára, Rafael a služebnictvo darované Reúelem vrací k osleplému Tóbitovi.

Rafael a Tobiáš se nedaleko před městem vydají napřed, aby Tobiášova otce uzdravili. Tobiáš podle rad Rafaela potře otcovy oči rybí žlučí, a tím ho zbaví slepoty. Otec se synem se shodnou, že Rafaelovi patří za jeho služby polovina Tobiášova majetku.

Když se chtějí s Rafaelem vyrovnat a rozloučit, Rafael se jim představuje jako jeden ze sedmi andělů, kteří jsou „připraveni, aby vcházel před Boží slávu.“ (tb 12,15) Poté, co Rafael zmizel z dohledu oběma mužům, chválili a oslavovali Boha za to, že s nimi byl anděl, že jim pomohl v jejich potížích.

Na konci knihy se dočteme o smrti rodičů Tobiáše – Tóbita a Chany. Tobiáš se potom podle rady otce přesouvá do Médie ke tchánovi Reúelovi, kde žije až do své smrti.

4.2.2. Na cestě s Rafaelem

Rafael vystupuje v knize jako zdánlivě obyčejný mladík, který se náhodně potká s člověkem, který nabízí práci. Vydává se s mladým Tobiášem na cestu, ještě předtím se však jde ukázat jeho otci Tóbitovi.

Když ten se ho ptá na jméno a původ, odpovídá Rafael, že se jmenuje Azarjáš, syn velkého Chananjáše. Jak je poznamenáno přímo v Bibli, jde o hříčku s obyčejně používanými jmény: „Azarjáš = Hospodin pomohl, Chananjáš = Hospodin se slitoval. Refáel tedy o sobě říká: Jsem Pomocník, syn velkého Slitovníka.“ (Tob 5.13) Rafael se nepředstavuje přímo, ale poradí si se

svým dočasným označením velice důmyslně. Navíc používá jména, která nejsou zřejmě neobvyklá, a otec Tobiáše si při nich vzpomene na svého někdejšího společníka, a pokládá Rafaela za jeho syna. Tudíž v něm nalezne důvěru a je si jist, že pochází z rodu, který zná. Souhlasí tedy s tím, aby doprovodil jeho syna, a slibuje mu mzdu. Rafael ho ujišťuje o dobrém průběhu cesty uklidňujícími slovy. „Neboj se, ve zdraví odejdeme, a ve zdraví se k tobě vrátíme, protože cesta je bezpečná.“ (Tob 5,17) Jako člověk projeví odhodlanost a předpoklady pro dalekou cestu. Navíc říká, že zná dobře různé cesty do toho místa, kam mají jít. Otce to může uklidnit, že bude mít jeho syn dobrého společníka. Z pohledu čtenáře, který ví, že jde o anděla, se jeho přesvědčení o bezpečné cestě nejeví jen jako nebojácnost a optimismus. Spíše je možné předpokládat, že anděl skutečně ví o tom, že se spolu vrátí, a že jejich cesta bude bezpečná a přinese užitek bez ujmy.

Rafael se po celou dobu chová jako člověk, avšak od začátku projevuje velkou moudrost, víru a neobyčejné znalosti týkající se léčení. Chová se jako rádce Tobiáše, a ten ho ve všem poslouchá. Není zřejmé, jak dlouho spolu Tobiáš a Rafael putovali, ale dá se předpokládat, že se za tu dobu stačili dobře poznat. Rafael musel svým chováním na Tobiáše udělat velký dojem a získat si důvěru, protože udělá všechno všechno, co mu Rafael řekne.

Anděl tedy vystupuje jako člověk s neobvyklými znalostmi, nikoli však jako někdo, kdo se chová tak, že by někoho napadlo, že je andělem. Až na konci příběhu o sobě Rafael říká, kým skutečně je.

4.2.2.1. Společník pes – v souvislosti s oslicí

Ale vrátím se teď ještě na začátek cesty. Hned zkraje textu nalézáme větu, která nevypadá na první dojem nijak zvláště nebo důležitě. Ale může být zdrojem určitého uvažování v souvislosti s okolnostmi andělské existence ve světě. Jde o sdělení, že společně s Tobiášem a Rafelem putoval také pes. V dnešní době to není nic neobvyklého. Psi jsou lidem společníky často, dokonce se podle chování jejich majitelů jeví oblíbenějšími než jejich lidští

přátelé. Ale v biblickém pojetí je takovéto sdělení o psovi ojedinělé. Pokud psi v Bibli vystupují, vždy jsou to toulavé nebezpečné smečky psů (Žl 22.17, 1Kr 14.11), nebo se označení pes používá při pohanění nějakého člověka. (Mt 7.6, 1S 24.15) Každopádně jsou obecně bráni jako negativní. Proto je tak zvláštní, že pes doprovází Tobiáše s Rafelem, a dokonce je tato skutečnost ještě jednou potvrzena v jedenácté kapitole.²⁵ Jak říká Miloš Bič, tato informace není nijak dále ozřejměna, stojí osamocně a bez dalšího vysvětlení.²⁶

Ale je tu jedna možnost, jak si takovéhle nepatrné sdělení vysvětlit. A to totiž vezme-li se v úvahu a k porovnání také jiná situace, kdy vedle anděla a člověka hraje v příběhu roli zvíře. Jako tomu bylo například u předchozího příběhu – tam vystupuje vedle člověka a anděla také zvíře – oslice. A to dokonce oslice vnímavější a pozornější než člověk. Nemůže existovat nějaká podobnost se psem, který poklidně doprovází Tobiáše a Rafaela? Určitá podobnost těchto zvířat je. A tou je jejich neobvyklé chování v přítomnosti anděla. Stejně jako oslice mluví, pes je mírným společníkem člověka. Obě tyto skutečnosti jsou pro biblické texty záhadné a vymykající se z jejich normálního způsobu chování. Jakoby anděl byl nějakým způsobem viditelný a jeho jednání vnímatelné pro zvířata. Tyto dvě zmínky nejsou přitom ojedinělé. Například v knize Daniel má anděl moc nad lvy takovou, že jim zavírá ústa. (Dn 4.23)

Co se díky tomu můžeme o andělech dovědět? Vypadá to, že andělé jsou svojí existencí nějak se zvířaty v kontaktu. Je zřejmé, že zvířata jsou jim podřízena, anděl má nad nimi moc, a svým zásahem anebo snad i jen svou přítomností proměňuje jejich chování. Víme, že zvířata mají jinou kvalitu smyslů než lidé. Některé například vidí černobíle, některé neslyší nebo vůbec nevidí, anebo naopak vidí a slyší líp. To nás může vést k pokoře a uvědomění si, že naše schopnosti jsou omezené a nejsou absolutně vypovídající o světě, který existuje. Naše smysly determinují obsah toho, co existuje na to, co jsme schopni vnímat. Takže se dá říct, že andělé mohou vstupovat do našeho života,

---

²⁵ Ve Vulgátě je rozšířenější sdělení o psovi, jenž Rafaela a Tobiáše doprovázel, a to ve chvíli, kdy se vracejí zpátky ke slepému Tóbitovi. Dokonce je psáno: „Pes, který je doprovázel na cestě, běžel před nimi a objevil se jako posel, projevuje svou radost tím, že vrtěl ocasem.“ (*Jeruzalémská Bible*, s.27)

²⁶ *Výklady ke starému zákonu V.* s. 34

mluvit s námi a doprovázet nás, aniž bychom si toho všimli. Podobně jako je tomu v příběhu z knihy Tobiáš.

4.2.2.2. Sára – uzdravená a manželkou Tobiášovi

V putování Tobiáše a Rafaela je jako důležitá událost nejdříve zmíněno to, že z útočící ryby, kterou Tobiáš zabije, vyjme vnitřnosti – konkrétně žluč, srdce a játra – na Rafaelovu radu. Ten mu potom vysvětluje, že tyto jsou potřebné pro uzdravení posedlého démonem, či slepého. Rafael zná i postupy, co s těmito věcmi přesně udělat, aby jejich užití bylo správně působící. Takže prokazuje velmi dobré znalosti ohledně léčení. Podrobné vysvětlování způsobu léčby bylo zřejmě ovlivněno historicky a antropologicky vysvětlitelnými důvody. „Diasporní židovstvo obklopené pohanským mořem se neubránílo vždycky vlivům a představám svého okolí. Ve svých vyprávěních dochovalo vzpomínku na různé magické praktiky a nadpřirozené zásahy.“²⁷ Není proto ani tolik důležité, jak se které věci při léčení použily. Ale smysl textu je v tomto případě možné chápat především v tom, že anděl je schopen uzdravovat, přináší lidem radu, jak se zbavit nemocí těla i těžkostem ducha.

Zřejmě se po následující dobu cesty nic zvláštního nebo podstatného nestalo, a tak vyprávění pokračuje až ve chvíli, kdy se přiblíží k městu, kde žije Sára a její rodina. Jsou to Tobiášovi příbuzní, ale Tobiáš sám se s nimi nezná. O Sáře již bylo zmíněno, že ji má v moci démon, který zahubil sedm jejích ženichů. Zvláštní je, že o tom ví také Tobiáš, dovídáme se to při jeho rozhovoru s Rafaelem. Předtím než vstupují do města, baví se spolu, a Rafael se opět ukáže jako ten, kdo mnohé zná. Také je zřejmá Tobiášova důvěra k tomu, co Rafael řekne. „Když přišli do Médie a přibližovali se k Ekbatánám, řekl Rafael mládenci: „Tobiáši, bratře!“ On odpověděl: „Mluv!“ (Tob 6, 10-11) Říká Tobiášovi, že má právo vzít si Sáru za manželku. Bez rozpaků a s udivující odhodlaností a klidem také nabízí Tobiášovi, že promluví s jejím otcem, a že ještě téhož večera domluví svatbu. Oproti jeho jistotě vyvstává Tobiášův strach o svůj život a

---

²⁷ *Výklady ke starému zákonu V*, s. 38

svoje rodiče. Ale Rafael ho ujišťuje, že se nemusí bát, neboť zlého ducha přemůže a také, že je mu Sára „dána od věků“ (Tob 6,18) Anděl mu ještě klade na srdce, aby vždy se Sárou pamatovaly na chválu Boha. Nakonec říká, aby určitě neměl obavy. Z tohoto pojetí textu se zdá, že Rafael ho zřejmě svou jistotou a nepochybným přesvědčením o jejich společné budoucnosti uklidnil. Ovšem jasnější a podrobnější vysvětlení, proč muže stíhal takový osud, nalzáme v latinském překladu Bible, ve Vulgátě ze 4.a 5.století. Ve Stuttgarském překladu Vulgáty nalezneme rozvinutější odpověď anděla. Ten osvětluje Tobiášovi důvody, proč všichni muži, kterým byla Sára dána za manželku, umírají.²⁸ Anděl totiž říká: „Ty, kteří při svém sňatku vylučují ze svých záměrů Boha a oddávají se svým pudům, takže nemají víc rozumu než kůň a mezek, démon je silnější než oni.“²⁹ A dále také říká Tobiášovi, ať se první tři dny se Sárou jen modlí a vysvětluje také proč – v každém dni postupně bude překonán zlý duch, Tobiáše přijmou jeho předci, a nakonec dostanou požehnání pro narození zdravých dětí.³⁰

Tyto i další slova anděla, kterými ujišťuje Tobiáše o správnosti volby vzít si Sáru, jsou tak silně přesvědčivé a uklidňující, že Tobiáš je odhodlán tento krok podstoupit.

Setkávají se tedy s Reúelem, a ten, když zjistí, že přicházejí od jeho příbuzného Tóbita, s radostí je vítá. Když potom u večerního jídla dojde k otázce svatby, Reúel proti tomu nic nemá, spíš naopak. Je si jist podobně jako Rafael, že Tobiáš je pro jeho dceru Sáru tím jediným, kdo by si ji měl vzít. Zde je opět ve Vulgátě rozšířenější text o informaci, že nejprve s tím Reúel nesouhlasil, až po domluvě s Rafaelem na svatbu přistoupil. To posiluje dojem, že anděl musel svou osobností být velmi silný a důvěryhodný, že ho k tomu dokázal přesvědčit.

Samozřejmě visí ve vzduchu obavy z možného konce, který by Tobiáše mohl postihnout stejně jako sedm předešlých mužů. Když matka chystá Sáře a Tobiášovi pokoj, pláče, ale snaží se i dceru povzbudit. I když se ve vyprávění

---

²⁸ www.latinvulgate.com

^{31, 30} *Jeruzalémská Bible*, s. 23

zdá, že je všechno v pořádku, a všichni jsou radostní ze shledání a nebrání se spojení Tobiáše a Sáry, v těchto chvílích je cítit napětí.

Tobiáš si vzpomene na to, co mu radil Rafael, a postupuje přesně podle jeho rad. Položí srdce a játra na žhavý popel z kadidla. Vzhledem k tomu, kdy byla podle příběhu ryba ulovena, a kdy její vnitřnosti Tobiáš použil k léčení, nedá se brát zřejmě tvrzení doslovně. Kromě poznámky o vlivu okolních kultur (viz začátek kapitoly), musíme mít na paměti symbolický ráz biblických textů. Velice zajímavě vykládá smysl těchto uzdravení Anselm Grün:

„Sára zřejmě nebyla schopna láskyplného vztahu s mužem. Miloval ji démon, který muže zabíjel. Tento démon je obrazem mužského komplexu, jež Sára měla...Může to však také být strach ze sexuality, jenž způsobuje, že Sára vraždí, kdykoliv s ní chce nějaký muž mít sexuální styk. Rafael mladou ženu uzdravuje, když ukáže Tobiášovi cestu, jak se k ní přiblížit.“³¹ I takovéhle interpretace biblického textu jsou možné. Pro tuto práci je ale stěžejní informací textu, že anděl pomáhá člověku v překonání zdánlivě beznadějně těžkosti.

V dnešním světě se příliš nepoužívá slovo démon, většinou u nás může takové označení vyvolat pocit, že jde o nějakou postavu z takzvaných sci-fi příběhů. Ale v biblickém jazyce není zcela ojedinělým zdůvodněním nemoci a problémů právě démon, nebo také zlý duch. Je možné říct, že jde o personifikaci zla, které má svůj původ v satanovi – padlém andělovi.³² Jeho projevem jsou pak činnosti například takzvaných démonů, v této knize pojmenovaného Asmodaj. To, že má démon dokonce jméno, souvisí s vlivem perského dualismu. V něm existuje bůh dobrý a bůh zlý – se svými pomocníky.³³ Ačkoliv ve Starém zákoně se výrazy satan nebo také ďábel tolik nevyskytují, v Novém zákoně vystupuje satan jako aktivní protivník Boha a Ježíše. Ten však nad ním zvítězí, je to jeho poslání.

---

³¹ *Každý má svého anděla Strana?!!*

³² Satan (protivník), nebo ďábel (pomlouvač) – biblické označení pro sobu, která je neviditelná, ale projevuje se v činnostech jiných bytostí (démoni, zlí duchové). Starý zákon zná Satana jako jednoho z andělů blízko Bohu, který se ale stane jeho nepřítelem, a nepřítelem lidí. Více viz *Slovník biblické teologie*, s.420, s.8

³³ *Výklady ke starému zákonu V*, s.36

Důležité v objevení dalších andělových schopností a možností je všimnout si především dalších vět: „Vůně z ryby vytvořila ochrannou hráz a démon uprchl vzhůru do oblasti Egypta. Rafael se odebral za ním, spoutal mu nohy a na místě ho svázel.“ (Tob 8,3) Kromě toho, že Rafael poradí Tobiášovi, jak zahnat démona, sám zaujímá další roli. Anděl dosáhne absolutního zneškodnění démona. A to konkrétně tak, že ho následuje do „oblastí Egypta“, a tam ho přemůže. Egyptem tu samozřejmě není míněno geograficky reálné území, ale jde o symbolické vyjádření toho, že démon utekl do temného místa, kde se chtěl možná ukrýt. Egyptem je míněno v Bibli místo zlých duchů, místo temnot. Dostává se nám sdělení, že anděl se do tohoto místa může vydat za ním, a dokonce má nad démonem moc, takže ho spoutá, aby již nemohl mít na Sáru ani její potomstvo vliv.

Dovídáme se díky tomu novou informací o archandělovi Rafaelovi, a zřejmě i o dalších andělech. Je tak doložena a ukázána jeho moc nad démonem, nad zlým duchem. Podobně jako archanděl Michael vítězí v boji se satanem (Zj 12,7), také Rafael překonává démona. Andělé jsou vůči zlu odolní, dokonce jsou ještě silnější než jeho činitelé. Je to důležitá a povzbudivá informace, protože můžeme vidět, že Bůh a jeho pomocníci vítězí nad zlem.

Anděl je toho schopen stejně jako Ježíš. A ten tuto schopnost dává také učedníkům (Lk 9,1; Mt 10,1) a dokonce dalším lidem, kteří budou ve spojení s Duchem. Otázkou zůstává, nakolik tomu dnes lidé věří a zda nejsme my sami překážkou k vítězství nad „zlými duchy“.

Různá vysvětlení této epizody, kdy je nemocná Sára zbavena démona a stává se manželkou Tobiáše, ukazují na různá pojetí a pochopení biblického textu. Jinak si tento příběh vysvětlí psychologové, jinak biblisté, a ještě jinak jiní odborníci. A zřejmě každý z lidí přijme za svou tu variantu, která je podle něho nejlogičtější a pro jeho život nejsrozumitelnější. Ale ve všech těchto variantách zůstává zachována jako jediná a nejmocnější víra v Hospodina jako v toho, kdo skrze anděla učí lidi mít správné postoje a hodnoty. V tomto případě poukazuje v oblasti lidských vztahů na pokoru a čisté záměry.

4.2.2.3. Zpět k otci, navrácení zraku

V případě uzdravení slepoty Tobiášova otce je opět Rafael tím, kdo radí, jak vyléčit chorobu. „A když se žlučí pomažou oči člověka, jemuž se na nich udělal bílý zákal, a dýchne se na ně, na ten bílý zákal, oči budou uzdraveny.“ (Tob 6,9) To říká Tobiášovi, který to při shledání s otcem učiní a ten ihned vidí. Ansel Grün velice zajímavě interpretuje tyto skutečnosti a vysvětluje, v čem spočívá Tóbitovo uzdravení od „slepoty“.

„Žluč je obraz agrese. V uvedeném příběhu je naznačeno, že se syn musí vůči otci vymezit agresí. Musí se odříznout soužití, jinak otec zůstane slepý. Jen pokud syn najde sám sebe a získá od otce rozumný odstup, přijde k sobě i otec. Syn musí vstříknout do otcových očí bolestivou žluč – pak otec otevře oči a uvidí syna takového, jaký skutečně je.

Tóbitova slepota má jistě též co do činění s jeho zúženou spiritualitou. Tóbit je věrný zákonu. Nepozoruje však, že se jeho život samými zákony, které by rád co nejpřesněji plnil, stále více zatemňuje.“ Jsou-li pro mě zákony důležitější než život, obrátím své agrese proti sobě samému.“³⁴ Takové pochopení Tóbitovy slepoty může člověka napadnout při pečlivém čtení textu a hledání smyslu slov. Na začátku knihy se dočteme, jak Tóbit zachovával všechny zákony a ustanovení, které jako člen izraelského národa měl od dob Mojžíšových zachovávat. Vyjmenováno je množství milosrdenství a služeb, které Tóbit učinil svým soukmenovcům, kteří se odvrátili od svých původních hodnot. Snad i forma psaného textu v první osobě (já jsem udělal..., já jsem pomohl,...) vzbuzuje trochu dojem, že se Tóbit možná cítí někým lepším než druzí.

Oslepnutí přichází v den, kdy je mu připravena hostina, v době, kdy je mu vrácena žena a syn a může opět v poklidu žít v Ninive a radovat se ze života. Ale dříve než začne jíst, chtěl pozvat ke svému slavnostnímu stolu podle předpisů někoho, kdo žije sám nebo bez prostředků. Místo toho se ale opět dovídá o někom mrtvém a tak opustí hostinu, přepraví mrtvého a než ho pak

---

³⁴ *Každý má svého anděla*, s.56-58

v noci pohřbí, se smutkem se vrací ke stolu. Oslepne téže noci, protože mu vrabčí trus spadne do očí. Po několik let je pak odkázán na to, co jeho manželka vydělá a to je neobvyklé a pro muže v té době rozhodně těžko přijatelné. Navíc je plný hněvu na manželku, která dostane ke mzdě ještě navíc kúzle a chce si ho nechat.

Výklady a různé překlady ale vyzdvihují Tóbita jako trpělivého a spravedlivého člověka. Jeho oslepnutí latinský text hned na začátku označuje jako jakousi příkladnou zkoušku pro další lidi. Jeho hádka s manželkou se jeví jinak, víme-li, že takový dar mohl být tenkrát chápán jako určitá nabídka od muže – pro vdanou ženu nemyslitelná. Miloš Bič ukazuje, že situace je podobná jako v knize Job, v obou případech se ženy staví k dané obtížné situaci jinak, ale jejich řešení berou muži jako krok proti Bohu. Tóbitova žena Chana se stejně jako žena Jobova domnívala, že věřící má za svou víru nárok na odměnu od Hospodina. „Nedostaví-li se odměna, má člověk právo ohlížet se po jiných výhodách jinde. Tóbit však takové pokušení odmítá jako i Jób. (Jb 10)“³⁵ Místo toho se pokorně modlí a v jeho modlitbě nenajdeme žádné zdůrazňování jeho dobrodiní. Naopak, kaje se ze svých i nevědomých chyb a hříchů. (Tb 3, 1-6)

To všechno se ale děje ještě dříve než se Tobiáš vydává na cestu. Teď, když se s Rafaelem vrací (opět čteme, že v doprovodu psa), jeho rodiče jsou plni očekávání i obav. Ale dočteme se, že otec Tóbit není tolik beznadějný jako matka Chana, která téměř už nevěří, že je jejich syn naživu. Ale oba jsou plni radosti, když se s ním opět setkávají. A jejich štěstí je o to větší, když mu Tobiáš vrátí podle rady anděla zrak a když se dovídají o jeho ženě Sáře, jenž je na cestě k jejich domu v Ninive. Z Tóbitových úst zaznívá velká chvála, díky, že se nad ním Bůh slitoval a také je znovu patrná jeho víra v anděly.

4.2.2.4. Rafael se představuje

V závěrečné části knihy Tobiáš dochází k tomu, že anděl Rafael ozřejmuje svoji přítomnost v životě postav, svoji roli v Tobiášově putování i

---

³⁵ *Výklady ke starému zákonu V.*, s. 28

svoji existenci vůbec. Tak se dostává cenných informací nejen osobám příběhu, ale také čtenářům. Andělova slova jsou obsáhlá a v rámci celých biblických sdělení ojediněle podrobná ve sdělení skutečností o něm, i dalších andělech.

Když se s ním chtějí otec a syn vyrovnat za jeho nadstandardně dobré služby a nabízí mu půlku Tobiášova majetku, vezme si je Rafael stranou a řekne jim kdo opravdu je. Předtím je však nezapomene nejprve upozornit, že je správné chválit Boha, který jim dopřál takový šťastný osud a že je dobré žít spravedlivý a milosrdný život. Přímou jim pak říká: „Celou pravdu vám oznámím a nic před vámi neskryji.“, a dále: „Hle, kdykoli ses modlil ty, Tóbite, i Sára, já jsem vnesl připomínku vaší modlitby před Hospodinovu slávu. A když jsi pohřbíval mrtvé, právě tak. Když jsi neváhal vstát a opustit svou hostinu a šel jsi pochovat mrtvého, byl jsem poslán k tobě, abych tě vyzkoušel. Bůh mě rovněž poslal, abych tě vyléčil, i Sárú, tvou snachu. Já jsem Refáel, jeden ze sedmi andělů, kteří jsou připraveni, aby vcházel před Hospodinovu slávu.“ (Tob 12, 11-15) Představuje se jako anděl Refáel, to znamená „Bůh léčí“,³⁶ a osvětluje důvody svého poslání.

Anděl také svými slovy potvrzuje charakteristiku jeho bytí či přesněji poslání. Funguje jako prostředník mezi světem lidí a Bohem. Je tím, kdo má přehled o lidských činech, a slyší jejich modlitby. A informace o tom pak přináší Bohu. Jak sám říká, tuto funkci má shodně s dalšími šesti anděly. Říká se jim archandělé, ale Bible zmiňuje a zná jmény pouze tři z nich. Více se o nich lze dovědět z textů, které nejsou zařazeny do biblických knih. Je tomu tak například v knize Henoch. Podle Miloše Biče vychází počet archandělů ze skutečnosti, že v perské době stálo kolem králů sedm velmožů. A proto také Hospodin se obklopuje sedmi duchy.³⁷ Kromě toho, číslo sedm je považováno za symbolické vyjádření dokonalosti, úplnosti, celosti.³⁸

---

³⁶Podle jména Rafaela vidíme, že je povolán k tomu, aby léčil a to jak je zřejmé, nejen neduhy těla, ale i trápení duše. Samozřejmě, že tyto dvě oblasti jsou velice propojeny, a tak archanděl Rafael je léčitelem celého člověka. Pomáhá mu vrátit sílu do života a uzdravit rány vnější i vnitřní.

³⁷ Viz *Výklady ke starému zákonu V.*, s. 43

³⁸ Podobně je tomu u čísla dvanáct. Obě tyto čísla jsou utvořeny z čísel 3 a 4, jsou významná také astronomicky a uznávaná v různých kulturách. Více viz www.pastorace.cz (informace z knihy Symbolika čísel a její původ od Jana Hellera)

Dalšími větami anděl dokládá, že on není strůjcem toho, že byl s nimi. Všechno se tak stalo z Boží vůle, on jím byl poslán a nemohl to udělat on sám ze svého vlastního rozhodnutí. Opakuje se podobný systém určitého rozdělení pozic a moci jako to známe z předchozího příběhu o Bileámovi. Anděl stejně i zde říká, že byl poslán a potom vstupuje k lidem jako svobodně jednající bytost.(srov. v kapitole 4.1.3.)

Sdělení, že člověka Bůh zkouší, zvláště pak takového, který mu věří a žije podle jeho způsobu, není ojedinělý. Připomínám pouze jeden velmi dobře známý příběh o Abrahamovi. Po něm Bůh chce, aby mu obětoval jediného syna. Je to vyhocená forma potvrzení důvěry, kdy jde dokonce o život milovaného člověka. (Gn 22)

Poté, co se archanděl těmto dvěma mužům - Tóbitovi a Tobiášovi - představil, byli vyděšeni a báli se. „Tu se oba zděsili, padli na tvář a zmocnila se jich bázeň.“ (Tb 12, 16) Podobně jako například u zjevení anděla pastýřům (viz kapitola...) nebo při dalších setkáních lidí s andělem, vidíme, že lidé jsou ze spatření anděla ohromeni. Nejen z jeho vzhledu, neboť v tomto příběhu Rafael celou dobu vypadal jako člověk, ale také z uvědomění, že jde o bytost blízkou Bohu. Richard Rohr říká: „Kdykoli anděl nebo Bůh vstupují do lidského života, jsou první slova pokaždé stejná „neboj se!“ Proč? Protože se lidé Boha vždycky báli - a v důsledku toho, se báli sami sebe.“³⁹ Ale stejně jako i jinde, říká zde anděl lidem: „Nebojte se, pokoj vám.“ (Tb 12,17)

A dále znovu zdůrazňuje, že jeho přítomnost byla podmíněna Boží vůlí a chvála a díky patří jemu. Projevuje tak pokoru a nechává padnout všechnu vděčnost a dobrořečení na hlavu Hospodina. Podobně lze vnímat takovou pokoru a podřízenost anděla vůči Bohu v Listě Judově. Zde je dán za vzor archanděl Michael jako bojovník vítězí nad satanem, ale zároveň vítězí nad pokušením. Je vidět, že Michael je natolik pokorný a vědomý si své pravomoci, že nechává konečný soud na Hospodinu. „A přece sám archanděl Michael,

---

³⁹ *Skryté věci*, s. 14

když se přel s ďáblem o Mojžíšovo tělo, neosmělil se vynést nad ním zatracující soud, ale řekl: Potrestej tě Hospodin.“ (Ju 1,9)⁴⁰

Velmi zajímavá je také informace o konkrétním chování Rafaela jako člověka a to v oblasti jídla. Zřejmě bylo pro Tobiáše a jeho otce nepochopitelné, že anděl se celou dobu choval jako člověk. Mohli se například podívat právě nad tím, že archanděl s nimi běžně býval na hostinách. To, že jedl, ale vysvětluje Rafael tím, že to bylo jen zdání, že ve skutečnosti nejedl. Toto sdělení je zajímavé a ojedinělé. Ve Vulgátě, tedy latinském překladu, je o něco jiná a rozšiřující informace: „Já požívám neviditelný pokrm a nápoj, který lidé nemohou spatřit.“⁴¹ Tímto se potvrzuje charakteristika z prvních kapitol, že andělé jsou jinými bytostmi s jiným „tělem“. Také sdělení, že pokrm andělů zůstává lidem neviditelný, je toho dokladem.

Za povšimnutí stojí způsob, jakým anděl od Tóbita a Tobiáše odešel. Dočteme se o tom, že se anděl „vznesl vzhůru“. (Tb12,20) Tato situace velice nápadně připomíná popis nanebevstoupení Ježíše, který stejně jako Rafael „byl vzat vzhůru“ (Sk 1,9), a také další andělská zjevení. Při těchto událostech nikdy nenajdeme popis rozsáhlý nebo konkrétní, protože jde o smyslově neuchopitelnou událost. Ta je spojena s oblakem, který funguje jako jakýsi dopravní prostředek a vyjadřuje se tím propojení nebe a země.⁴²

Když se necháme inspirovat příběhem Tobiáše a Sáry a také Tobiáše se svým otcem, Rafaela můžeme považovat za přímluvce o dobré partnerské vztahy i vztahy vůbec.

Podle jména Rafaela vidíme, že je povolán k tomu, aby léčil, a to nejen neduhy těla, ale i trápení duše. Samozřejmě, že tyto dvě oblasti jsou velice

---

⁴⁰ To souvisí také znovu s andělovou svobodnou vůlí, o níž již je psáno v předešlých kapitolách. Anděl má určitou moc a může se rozhodnout ji použít, zároveň však zůstává andělem pouze v případě, pokud si je vědom Boží jedinečnosti a velikosti a uznává Ho jako autoritu. Ve stejném textu je potvrzeno, že andělé, kteří se nechovali podle těchto přesvědčení, nemají už svoje původní funkce. „Také anděly, kteří si nezachovali své vznešené postavení, ale opustili určené místo, drží ve věčných poutech v temnotě pro velký den soudu.“ (Ju 1,6)

⁴¹ *Jeruzalémská bible*, s. 29

⁴² *Slovník biblické teologie*, s. 249

propojeny, a tak archanděl Rafael je léčitelem celého člověka. Pomáhá mu vrátit sílu do života a uzdravit rány vnější i vnitřní.

4.2.3. Rafaelovo poselství lidem

Důležité je také všimnout si toho, co anděl Rafael v příběhu říká. Je to poselství pro nás lidi, poselství o Bohu, o životě, a o modlitbě. Anděl jakožto někdo blízko Boha, může být člověku nápomocen při jeho nejistotách v oblasti víry. Alespoň soudě podle toho, jak se projevuje a mluví Rafael v knize Tobiáš.

Rafael je tím, kdo poradí Tobiášovi, aby se spolu se Sárou modlili k Bohu a žádali ho o pomoc a vysvobození od démona Asmodaje. Rafael ubezpečuje Tobiáše, aby neměl strach vzít si ji, neboť ví, že je mu zaslíbena a anděl také ví, že budou spolu a budou mít děti. Tyto informace jsou pro Tobiáše posilou ve víře a posilou k činu. Když se pak modlí, jejich modlitba je plná chval Boha a projevuje se v ní velká důvěra v jeho pomoc.

Než se na konci knihy anděl s Tobiášem rozloučí, říká jemu a jeho otci Tóbitovi několik doporučení, která pro ně byla zřejmě důležitá. Rafaelova slova je mohla upevnit ve víře a povzbudit v jejich činech.: „Konejte dobro, a zlo vás nepostihne. Dobrá je modlitba v pravdě a milosrdenství se spravedlností je lepší než bohatství s bezprávím. Je lépe prokazovat milosrdenství než shromažďovat zlato. Milosrdenství vytrhuje ze smrti a očišťuje od každého hříchu. Ti, kdo prokazují milosrdenství, budou nasyceni životem.“ (Tb 12, 7-9) Také jim klade na srdce, aby sepsali všechny události, které se jim udály. Jejich svědectví tak je důležitým poselstvím. Nejen o andělovi, který provázel Tobiáše a byl mu také rádcem a přítelem, ale především o Božím zásahu, pomoci a vysvobození.

Když se necháme inspirovat příběhem Tobiáše a Sáry, a Tobiáše se svým otcem, Rafaela lze považovat za přímluvce o dobré partnerské vztahy i vztahy vůbec.

Podle jména Rafaela vidíme, že je povolán k tomu, aby léčil, a to nejen nemoci těla, ale i trápení duše. Samozřejmě, že tyto dvě oblasti jsou velice

propojeny, a tak je nejen v tomto příběhu archanděl Rafael léčitelem celého člověka. Pomáhá mu vrátit sílu do života a uzdravit rány vnější i vnitřní.

Kromě toho, že archanděl Rafael je znám jako anděl, který je nápomocen při léčení, může být také považován za pravzor strážného anděla. Podle dalších zmínek, například o andělech ochráncích (v Ex 14,19) nebo (v Ž 91,12) a o andělovi průvodci (v Gn 24,40), vidíme, že už předkřesťanští židé měli představu o andělech, kteří jsou s lidmi (nejen) na cestách.

Víra v anděly strážné je patrná i v knize Tobiáš. Když se Tobiáš s Rafelem vydávají na cestu, Tóbit se s nimi loučí se slovy: „Bůh, který je v nebesích, ať vás tam ochrání a přivede vás opět ve zdraví ke mně, jeho anděl ať vás provází svou ochranou synu.“ (Tb 5,17) A podruhé ještě když ujišťuje svou manželku o dobrém průběhu cesty, přesvědčení o Božím průvodci je dost zřejmé. „Nestarej se, neboj se o ně, sestro. Dobrý anděl je bude provázet, jeho cesta se vydaří a vrátí se ve zdraví.“ (Tb 5,22) Tóbit, aniž by tušil, že právě Rafael je oním dobrým andělem, který bude provázet Tobiáše, prokazuje tím opět víru v Hospodina.

Anděl Rafael je tedy společníkem nebo spíše průvodcem Tobiáše na jeho cestě. Tobiáš se má vypravit do míst, která vůbec nezná, průběh cesty tak může být nejistý a nebezpečný. Rafael s ním jde jako někdo, kdo dobře zná cestu a jít s ním je tedy bezpečné. Anděl mu je rádcem, díky němuž Tobiáš absolvuje svou cestu zdárně.

V křesťanské víře najdeme takzvané strážné anděly jako ty, kdo jsou neustále ve spojení s Bohem, přitom ale také s každým člověkem. Přesvědčení o jejich existenci jako o bytostech, průvodcích daných každému člověku jako pomoc na cestě životem, vzniklo zřejmě z výše uvedených zmínek v Bibli. Ježíš k tomu říká: „Mějte se na pozoru, abyste nepohrdali ani jedním z těchto maličkých. Pravím vám, že jejich andělé v nebi jsou neustále v blízkosti mého Otce.“ (Mt 18,10) Podle katolické věrouky jsou andělé ochránci a průvodci.: „Od dětství až k hodině smrti je lidský život obklopen ochranou andělů a jejich přímluvou.“⁴³

---

⁴³ *Katechismus katolické církve*, s. 98

Znovu to také připomíná anděla jako symbol toho, že člověk je ve spojení s Bohem a anděl je tu jako jakási „spojka“. Skrze anděly může člověk Boha lépe poznávat, anděl dodává člověku jistotu a díky němu může člověk překonávat pocit osamění a nejistoty.

4.3. Andělské návštěvy na počátku Nového Zákona

Poslední část práce je zaměřena na místa uvozující Nový Zákon, texty jsou především z Lukášova a z Matoušova evangelia. Nápadná četnost andělských setkání s lidmi v těchto místech je charakterizována společným prvkem. I když způsob andělova „ukázání se“ je pokaždé zcela jiné, specifikum těchto setkání je jejich stejný důvod. Přicházejí k lidem, kteří mají nějakou spojitost s Ježíšem. Andělé vystupují v Novém Zákoně ještě mnohokrát a to velice často v souvislosti s Ježíšem. Jeho osoba je pod jejich ochranou a andělé mu jsou také podřízeni, což jasně ukazuje na Ježíšovu výjimečnost. (více viz kap.3)

Hned na začátku Lukášova evangelia můžeme nalézt velice podrobně popsané události, které předcházely narození Jana Křtitele a Ježíše. Oba měli pozoruhodné rodiče. Skutečnost, že o Janově a Ježíšově narození je přišel informovat anděl, svědčí o důležitosti a neobyčejnosti obou synů.

Také v Matoušově evangeliu najdeme zmínku o andělovi v souvislosti s Ježíšovým příchodem na svět. Jde v tomto případě o zkušenost anděla ve snu. Mariin snoubenec Josef má tuto zkušenost třikrát. Anděl je také tím, kdo narození Ježíše oznamuje lidem – prvními, kdo se o tom dovědí a jdou se přesvědčit – jsou podle Lukášova evangelia pastýři.

Ve dvou případech anděl Gabriel (jeden ze sedmi archandělů) přichází jako posel radostných zpráv k Zachariášovi – otci Jana a později k Marii – matce Ježíše. Všimnu si jejich reakcí na zjevení anděla a na to, o čem anděl mluví. Václav Vacek k tomu říká: „ Dva rozdílné přístupy dvou postav – Marie a Zachariáše, nám jsou připomínkou, že chci-li se od Boha (od kohokoliv) něco

dovědět nebo získat vysvětlení, mám zavřít ústa a otevřít uši. Málo umíme otevírat uši. Zachariáš k tomu byl přinucen němotou.“⁴⁴

Nejprve se zaměřím na zprávu o kontaktu anděla s knězem Zachariášem, poté na Marii, matku Ježíše. Potom zmíním Josefovy zkušenosti s andělem ze snu a v neposlední řadě si všimnu pastýřů, kterým bylo oznámeno andělem narození Ježíše Krista – Mesiáše.

4.3.1. Gabriel u Zachariáše

Tato kapitola zmiňuje andělské poselství o narození Jana (nazývaného Jan Křtitel), který žil asketickým životem a otevřeným přístupem a nekompromisními názory připravoval na příchod Ježíše mnoho Izraelitů. Janovými rodiči byli Alžběta (příbuzná Marie – matky Ježíše) a Zachariáš, který sloužil v chrámě jako kněz. Jako první informace o nich je napsána, že žili spravedlivým životem před Bohem. Dlouho neměli dítě, po kterém toužili, a zřejmě jim už nezbyla žádná naděje, protože byli staří.

Jednoho dne Zachariáš obětoval v chrámu kadidlo, bylo to v místě, kam měli všichni kromě kněží zapovězený přístup. Najednou se všimnul anděla Gabriela a vyděsil se. (srov. kapitola 4.2.2.4.) Anděl ho uklidňuje a říká: „Neboj se, Zachariáši, neboť tvá prosba byla vyslyšena; tvá manželka Alžběta ti porodí syna, a dáš mu jméno Jan.“ (Lk 1,13) Poté následuje poselství o tom, co přinese Janovo narození a o tom jaký Jan bude, a co bude konat. Andělova slova přinášejí Zachariášovi rozhodně nečekané informace. Nejen, že mu anděl přislíbujee syna, ale navíc o něm mluví jako o velikém muži, který bude významný svým životem a svými důležitými činy.

Zachariáš ale této zprávě nemůže jen tak uvěřit a namítne: „Podle čeho to poznám? Vždyť já jsem stařec a moje žena je pokročilého věku.“ (Lk 1,18) Tuto Zachariášovu námitku lze snadno pochopit. Taková možnost se mu

---

⁴⁴ K přípravě biblických textů na nedělní liturgii, s. 3

samozřejmě jeví spíše jako nemožná. Ale podle dalšího vývoje situace se lze domnívat, že mohl přijmout tuto informaci lehčeji a bez následků.

V této části je opět patrné potvrzení základní informace nebo také funkce anděla. Anděl se totiž představuje jako ten, kdo stojí před Bohem, takže k němu má velice blízko. Představuje se i jménem, říká, že je Gabriel,⁴⁵ a že byl poslán. A ihned Zachariášovi také oznamuje, že nebude moci mluvit, než se stane, co mu předpověděl. Toto omezení vysvětluje anděl jako důsledek toho, že mu neuvěřil.

Z výše uvedeného andělova sdělení vidíme, že Zachariáš se zřejmě k Bohu modlil, aby mu dal dítě. Když mu tedy anděl sdělil skutečnost, že ho Bůh vyslyšel a jeho ženě Alžbětě se narodí syn, vyvstává otázka, proč tomu neuvěřil. Na první přečtení se zdá, že Zachariáš neměl dostatečnou víru, aby uvěřil poslovi od Boha. Na druhou stranu ale anděl způsobí, že Zachariáš nemůže do narození jeho syna Jana mluvit. A to je možné vnímat, ne jako jakýsi trest, ale jako vyslyšení jeho prosby, aby dostal znamení, které ho ujistí ve všem, co slyšel. (To totiž, když říká: Jak to poznám?). Anebo ještě přesněji: „Zachariáš je racionálně uvažující člověk, který potřebuje znamení, nějaké potvrzení pravdivosti slov anděla. Zachariáš nepochyboval, že před ním stojí anděl, a že je poslem Božím. Neboť do vnitřních prostor chrámu se nikdo nemohl dostat, byly střežené strážemi a navíc Zachariáš znal všechny kněze ze své skupiny, kteří mohli do svatyně vstupovat. Zachariáš pochybuje o obsahu andělova poselství.“⁴⁶

Díky oněmění pak dokáže uvěřit poselství od anděla a pochopit Boží záměr. Poté, co si prošel mlčením, chválí Zachariáš Boha a z jeho slov je patrné, že uvěřil všemu, co mu o jeho synovi Janovi předpověděl anděl.

---

⁴⁵ Jméno Gabriel lze přeložit jako „Boží muž“ nebo „Bůh se ukázal mocným“ (*Teologický sborník*, s.23)

⁴⁶ viz *K přípravě biblických textů na nedělní liturgii*, s. 1-3

4.3.2. Marie si ověřuje setkání s andělem

Marie - matka Ježíše je pro mnohé křesťany příkladem ve svých vlastnostech. Její chování a postup jednání při i po setkání s andělem Gabrielem stojí za povšimnutí. V textu není zmíněno, za jakých okolností se Marie a anděl setkali. Zřejmě je podstatnější to, jak se události vyvíjely potom a jak se zachovala Marie. Když k ní Anděl Gabriel přichází, aby ji oznámil, že ona se stane matkou Spasitele, její reakce je poněkud jiná než reakce Zachariáše.

Neleká se anděla, i když je z jeho zvláštního pozdravení velmi zaražená. Ale přemýšlí nad tím, co znamená oslovení, které použil, když k ní mluvil.⁴⁷ Marie se nebojí zeptat, když něčemu nerozumí. Anděl ji proto vysvětluje, co a jak se stane, že bude mít syna, ačkoliv nežije s mužem. A i když je andělovo sdělení, že na ni sestoupí Duch svatý, poněkud nevšední a těžko pochopitelné, Marie se tím více nezabývá, ale přijímá to. Když ji pak anděl sděluje informaci o těhotenství její příbuzné Alžběty, jakožto doklad o tom, že „u Boha není nic nemožné“ (Lk 1,37), Marie neváhá a vydává se na cestu za ní. Václav Vacek její postup vykládá takto: „Maria si jde, v souladu s Mojžíšovým zákonem, ověřit zprávu. Věřit neznamena přijmout něco slepě, bez důkazů. Bůh je ochoten důkazy dávat. Maria chce mít jasno, požaduje legitimaci, a proto jde za Alžbětou. Ověřuje si, že ten muž, co stál před ní, byl opravdu Boží posel. Je inteligentní, vzdělaná, poctivá a pečlivá ve vztahu k Hospodinu. Ví, že si má ověřit pravdivost posla, zda přichází od Hospodina.“⁴⁸

Avšak mohla by se ptát dál, mohla by lehce dostat strach, nebo být zmatená a cítit se nejistá. To, co ji přišel anděl říct, zní velmi závažně. Ale zároveň lze předpokládat, že kdyby tyto informace někomu svěřila, zřejmě by ji asi nikdo z lidí nepochopil, považovali by ji možná za pomatenou, nebo by se jí vysmáli. Ona však poslání, o němž ji přišel říci anděl, odvážně a zodpovědně přijímá. „Její víra je veliká, avšak není slepá. I v dalších zmínkách o Marii si

---

⁴⁷ „Buď zdráva milostí zahrnutá, Pán s tebou.“ (Lk 1,28)

⁴⁸ *K přípravě biblických textů na nedělní liturgii*, s. 1

můžeme všimnout, že nemá unáhlené reakce, ale to, co slyší, uchovává ve svém srdci, přemýšlí o tom.“⁴⁹

Toho si můžeme všimnout i u dalšího úryvku souvisejícího s andělským zjevením při narození Ježíše. Totiž v Lukášově evangeliu ve druhé kapitole, poté, co pastýři přišli do Betléma přesvědčit se o tom, co jim řekl anděl. Ohledně toho, jak jejich slova vnímala Maria, je psáno: „...pověděli (rozhlásili), co jim bylo řečeno o tom dítěti. Všichni, kdo to uslyšeli, užasli nad tím, co jim pastýři vyprávěli. Ale Maria to všechno v mysli zachovávala a rozvažovala o tom.“(Lk 2,17-19) O této Mariině vlastnosti píše také Z. Neubauer, biolog a filosof. Ten její způsob rozvažování nad několika andělskými poselstvími i jinými zkušenostmi vnímá jako postupné sestavování jakéhosi symbolického celku, jenž vede postupně k pochopení celé podstaty.⁵⁰

Mariin způsob myšlení může být inspirativní v tom, že člověk nemusí vždy hned rozumět všemu, co slyší. Ale je důležité si zapamatovat sdělení, která jsou podstatná a s trpělivostí být otevřený dalším zkušenostem, případně i andělským setkáním.

4.3.3. *Andělé a pastýři*

Nyní zmíním již výše citovanou část Lukášova evangelia, v níž se obyčejní lidé (pastýři) setkávají s anděly. Oproti andělovi, který přišel k Marii a Zachariášovi, vypadá toto zjevení pastýřům poněkud velkolepěji.

„Náhle při nich stál anděl Páně a sláva Páně se rozzářila kolem nich. Zmocnila se jich veliká bázeň. Anděl jim řekl: Nebojte se, hle, zvěstuji vám velikou radost, která bude pro všechny lid. Dnes se vám narodil Spasitel, Kristus Pán, v městě Davidově. Toto vám bude znamením: Naleznete děťátko v plenkách, položené do jeslí. A hned tu bylo s andělem množství nebeských zástupů a takto chválili Boha: Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj mezi lidmi; Bůh v nich má zalíbení.“(Lk 2,9-14)

---

⁴⁹ viz *K přípravě biblických textů na nedělní liturgii*, s. 1-3

⁵⁰ *Teologický sborník*, s. 34

Zajímavé je, že Bůh (nebo anděl?) si vybral právě pastýře, aby se jako první dověděli radostnou zprávu o narození Spasitele. Zajisté to má svůj význam. Dalo by se o tom podrobněji uvažovat, ale tentokrát si všimnu, co se odehrává při tomto zjevení, jak pastýři přijali důležitou zprávu od Božího posla.

Pastýři byli zastiženi andělem v noci, kdy je tma a klid. Bez toho, že bychom na noc nahlíželi jako na symbolický výraz například pro temnotu, při představě noci s tímto úkazem je bázeň pastýřů na místě. Ostatně, jak už jsem zmínila předešléRRRRR kapitole, úlek a strach patří k lidským projevům při andělských zjeveních. V této situaci navíc nejde jen o spatření anděla, ale o přítomnost slávy Páně.⁵¹ Zdeněk Neubauer podává přesný překlad, jenž zajímavě vyjadřuje tento úkaz. Podle něho je ob-bleskla (*perielampsen*) „sláva páně“. To znamená, že andělé ukázali oslnivou vznešenost a nádheru Boží. Taková věc se nestává každou noc a pastýři si jsou jistě vědomi, že se děje něco naprosto neobvyklého.

Oproti zjevení, která zažila Marie a Zachariáš, dočteme se v tomto úryvku o přítomnosti velkého množství dalších nebeských andělů, kteří Boha chválí. A není divu, když jde o událost tak závažné a veliké povahy, jako je narození Spasitele. To, že při této události se objevuje na zemi tolik andělů, je znamením nového propojení Boha s lidmi. Mezi nebem a zemí, Bohem a lidmi, stojí andělé, které je navzájem propojují a přinášejí jasnou radostiplnou zprávu lidem.⁵² Snad i proto, že šlo o tak velkolepé zjevení, pastýři o spatření andělů nepochybovali.

Další informace, kterou andělé svým výrokem zvěstují pastýřům, potažmo všem lidem, je důležitá. Andělé nejen že chválili Hospodina, ale říkají také: „Na zemi pokoj mezi lidmi; Bůh v nich má zalíbení.“ To je pro celé lidstvo velice důležitá zvěst. Výraz pokoj byl vždy spojován s Mesiášem, už ve starém zákoně o tom můžeme nalézt doklad, například se mluví o Mesiáši jako o

---

⁵¹ To, že někdo spatří slávu Páně, nebo že se sláva Páně rozzáří kolem, není ojedinělé. Naopak, v Bibli je o slávě Hospodinově častokrát řeč a má svůj velký význam a teologii. Často je spojována se světlem a její zjevení se považuje za zjevení vznešenosti, moci, nádhery, svatosti a vůbec velebnosti Boha samého. (viz *Slovník biblické teologie*, s.431)

⁵² *Teologický sborník*, s. 35

„Knížeti pokoje.“ (Iz 9,5) V apoštolských kázáních pak najdeme tzv. „zvěstování pokoje skrze Ježíše Krista, kterýž je pánem všeho.“ (Sk 10,35) To, že andělé mluví o pokoji mezi lidmi, je dalším potvrzením toho, že Ježíš je Mesiáš, skrze něhož přichází na svět k lidem pokoj.

Stejně tak důležitá je věta „Bůh v nich má zalíbení.“ Můžeme ji vnímat jako ujištění lidí o Boží lásce k lidem. Člověk se nemusí Boha bát, tímto sdělením může zmizet představa o Bohu trestajícím a nelítostným. Bůh zvěstuje lidem svou náklonnost k nim. Ježíšovo narození je toho dokladem.

Zjevení pro pastýře muselo být neobyčejnou, velkolepou událostí a zážitkem. Podle dalších vět si můžeme všimnout, že si stejně jako Marie jdou ověřit, co jim bylo řečeno. Jak jsem již zmiňovala u popisu Mariina chování, toto jednání je správné a žádoucí pro upevnění víry.

Pastýři se mezi sebou domluví. Vypraví se rychle na místo, o němž mluvil anděl, aby uviděli to, o čem slyšeli. A najdou skutečně dítě v jeslích, tak jak jim slíbil anděl. Pastýři zažívají situaci, která se podle běžných lidských předpokladů zdá nesmyslná nebo nemožná. Informace o dítěti, které má jako lůžko jesle, se mohla zdát rozhodně zvláštní. Podobně se ale Marie setkala s těhotnou příbuznou, pokročilého věku, a navíc celý život považovanou za neplodnou. Tím se lidem v obou případech dostalo potvrzení andělových slov. Pastýři pak sehrají ještě jednu úlohu, když předají dál všechno, o čem se jim o tomto dítěti dostalo vědět ve zjevení. Stávají se tak dalšími posly, tedy prvními šířiteli zprávy o narození Spasitele.

4.3.4. Josef a jeho setkání s andělem ve snu

O andělském zjevení, které měl Josef ve snu, se dočteme nikoli v Lukášově, ale v Matoušově evangeliu. To, že má člověk zkušenost s andělem ve snu, není ojedinělá záležitost. V Bibli najdeme místa, kde se lidé rozhodují podle rady anděla, kterého spatřili ve snu. Ve Starém Zákoně se zpočátku mluví o tom, že k lidem mluvil ve snu přímo Bůh, později se používá Hospodinův anděl. (viz kap. 4.1.2.)

Také v případě Josefa, který byl s Marií - matkou Ježíše zasnouben, je zmínka nikoli o Gabrielovi (jako v případě Marie a Zachariáše) nebo jiném andělovi, ale o „andělovi Páně“ (nebo dále také o „andělovi Hospodinově“). Za Josefem přichází anděl čtyřikrát v souvislosti s instrukcemi ohledně počínání před a krátce po narození Ježíše.

Poprvé nalézáme Josefa v kontaktu s andělem, když se chystá rozejít se svou snoubenkou Marií kvůli tomu, že očekává narození dítěte. Anděl tehdy přichází do Josefova snu, aby ho povzbudil v tom, že má Marii přijmout a žít s ní. Anděl také Josefovi vysvětluje, jak je to s Mariiným těhotenstvím. Říká, že co v ní bylo počato, je z Ducha svatého, upřesňuje Ježíšovu roli a dokládá to proroctvím, kterým bylo Ježíšovo narození i početí předpovězeno. (Mt 1,20-21)

Ihned poté, co měl Josef tento sen, učiní všechno tak, jak mu anděl řekl. Josef je tedy otevřený andělskému poslání, nepochybuje o něm a neváhá se zachovat přesně podle andělových (Hospodinových) slov. „Když se Josef probudil ze spánku, učinil, jak mu přikázal anděl Hospodinův, a přijal svou manželku k sobě...; a dal mu jméno Ježíš.“ (Mt 1,24-25)

Další zmínka o tom, jak se Josef nechává vést andělskou radou, je až po Ježíšově narození. A stejně jako v předešlé situaci, zachová se Josef naprosto bez váhání podle andělových slov. Přitom andělova rada vyžaduje velké úsilí. Anděl přichází s naléhavým příkazem: „Vstaň, vezmi dítě i jeho matku, uprchni do Egypta a buď tam, dokud ti neřeknu; neboť Herodes bude hledat dítě, aby je zahubil.“ (Lk 2,13)

Anděl posílá Josefa i s Marií a malým Ježíšem do Egypta. Znamená to tedy dalekou cestu, odchod ze své známé země s vědomím nebezpečí. Anděl také říká Josefovi o skutečnosti, že existuje nebezpečí pro dítě, protože ho chce zabít Herodes – král, muž s velkou mocí. Josef si byl určitě také vědom, že ani pokud se jim podaří uprchnout před královým pronásledováním, nebude jejich situace jednoduchá. Budou pobývat v neznámé zemi po dobu blíže určenou pouze dalším zjevením anděla.

Josef tedy prokázal velkou odvahu a důvěru v Boha. Hned té noci se vydávají na nelehkou cestu. Ještě dvakrát poté najdeme informaci o tom, že se Josef řídí instrukcemi anděla. Jde o zprávu, že se mohou vrátit z Egyptské země, a že mají jít do země izraelské, konkrétně do Galileje.

Postava Josefa je velice výjimečná z pohledu setkání člověka s andělem. Vedle ostatních předešlých setkání vypadá Josefovo setkání s andělem obyčejně. Na Zachariášovi se po setkání s archandělem ukázala silná andělská moc, když byl na poměrně dlouhou dobu zbaven řeči. Mariino setkání s andělem je plné symbolů a zvláštních označení její osoby a osoby Ježíše. A konečně pastýři jsou svědky velkolepé scény s nespočtým množstvím andělů. Ale Josefovo setkání s andělem se děje v tichosti a skrytosti jeho nitra. Je tím, kdo dokáže rozpoznat velice jemné působení Božího slova. Nechá se vést s důvěrou v rady anděla, tedy Boha. Jeho anděl je tím andělem, kterého původně lidé neoddělovali od Božího hlasu nebo Boha samotného.

Josef se projevil jako velmi vnímavý muž a silná osobnost. Je schopný přijmout poselství anděla, i když to s sebou přináší nejasnou budoucnost a dozajista obtížný průběh. Přijímá do svého života ženu s dítětem, které má čekat neobyčejný úděl.

5. Shrnutí

V této závěrečné kapitole se pokusím shrnout a porovnat setkání lidí s anděly v jednotlivých příbězích. Tyto otázky jsem si kladla v úvodu práce:

Za jakými osobami andělé přicházejí? Co jim sdělují? Jakým způsobem s nimi komunikují? Lze najít nějaký společný ukazatel, z jakého důvodu se anděl setkává právě s danými lidmi? Nebo se andělé setkávají s různými lidmi, s rozdílnými postoji, vírou a způsoby života? Za jakých okolností a s jakým účelem se setkání dějí?

K první otázce lze říci, že lidé, k nimž andělé přicházejí, jsou různí. Samozřejmě, že vzhledem k typu a rozsahu práce není možné podat všeobecně platný závěr. Ale podle těchto příběhů se jeví, že anděl přichází k lidem rozličných postavení, vzdělání a pohlaví. S andělem se setkává uznávaný věstec, kněz, ale i obyčejní blíže nespecifikovaní lidé jako jsou například pastýři nebo dívka z Galileje, Marie.

Zaměříme-li se ale na obsah andělských sdělení či spíše na důvod jejich objevení, najdeme společný prvek. Je jím vždy v konečném důsledku naplnění Božího záměru, nebo také nasměrování postav správným směrem (Bileám, Tobiáš, Josef). Tyto záměry jsou uskutečňovány různými způsoby. To samozřejmě vyplývá z rozmanitosti lidských charakterů, předpokladů a osudů. S tím souvisí ještě další společné poslání, které anděl má. Zdá se ale, že toto poslání předává přirozeně, ze svého vlastního přesvědčení. Je tím jeho doporučení lidem k chvále Boha. Pokud ne doporučení, tak alespoň osobní výpověď anděla, třeba i skrze skutky, je pro lidi zjevením jeho vztahu k Hospodinu. A může být přijímáno jako příkladné projevování úcty Bohu.

Co se týče komunikace andělů a lidí, můžeme si všimnout různých způsobů, nebo variant. Někdo s ním tráví spoustu času jako s člověkem a pozná ho jako moudrou osobu. Vidíme Zachariáše, jak s andělem komunikuje, ale ne zcela hladce a s pochopením. Stejně tak Bileám nerozpoznal anděla hned, aby pochopil, co je cílem jeho cesty. Naproti tomu Josef a Marie, zdá se, nepochybují o tom, co jim anděl sděluje a jsou schopni se podle toho zachovat. Pozitivní na těchto všech setkáních je, že každý člověk se s andělem nějak setká, a sice různě obtížně, ale vždycky dojde poznání smyslu andělského sdělení a svého směřování.

Okolnosti setkání andělů a lidí jsou také různé. Anděl přichází jako moudrý rádce nebo oznamuje dobrou zprávu. Pomáhá člověku vrátit se na správnou cestu, učí ho rozpoznat dobré hodnoty, ukazuje mu, jak se vyléčit, jak znovu vidět a mluvit. Ujišťuje člověka o Boží lásce a svou mocí dokazuje Jeho velikost a sílu.

6. Závěr

V této bakalářské práci s názvem *Setkání lidí s anděly v Bibli, Jaké podoby komunikace a důvody setkání lze najít v biblických textech*, jsem se zabývala několika příběhy, v nichž dochází k setkání člověka s andělem. Vybrala jsem ty příběhy, o kterých se domnívám, že z nich lze zjistit nějaké konkrétní charakteristiky a podoby setkání. Cílem bylo objevit, v jakých situacích dochází ke kontaktu člověka s andělem. Ve třech hlavních částech bylo mou snahou provést rozbor biblického textu trochu jiným způsobem. A najít v příběhu hlavní motiv setkání anděla a člověka, a pochopit smysl andělova zásahu.

Podle podrobných rozborů textů, jejich různých překladů, a sledování průběhu děje, lze říct, že se anděl s člověkem setkává v jeho různých životních situacích. Ale zdá se, že společným důvodem pro to, aby anděl vstoupil do života člověka, je zachování Božího záměru. Anděl přichází, když je člověk ztracen, když potřebuje radu, když je třeba mu sdělit důležité skutečnosti a události. S cílem zachovat řád, a běh věcí podle správných hodnot.

Téma andělských zjevení a zásahů do lidského života je jasně vymezenou, ale přesto širokou tematikou. A proto by bylo možné se zabývat tematikou andělů ještě z jiných úhlů pohledů, a bylo by jistě zajímavé pronikat ještě hloub do smyslu jejich sdělení. Také by bylo možné pojmout práci jako studii o současných zkušenostech lidí s anděly. Ale to již nezasahuje do vymezeného okruhu této bakalářské práce.

7. Seznam použité literatury

Bible, Český ekumenický překlad, 6. přepracované vydání, Praha: Česká biblická společnost 1995

Encyklopedie Bible, přel. R. Dostálová, V. Dudáková, J. Hermach, aj., 1. Vydání
Bratislava: Gemini 1992

Jeruzalémská Bible (Svatá Bible vydaná Jeruzalémskou biblickou školou, VII. svazek: Tobíáš, Judit, Ester, Knihy Makabejské), přel. Skupina překladatelů pod patronací československé provincie řádu bratří kazatelů, 1.vydání, Praha: Krystal op 1996

Katechismus katolické církve, přel. J. Koláček, 1. vydání, Praha: Zvon 1995

AKVINSKÝ, Tomáš, Theologická summa, první část, přel. E. Soukup, Olomouc: Krystal 1937

BIČ, Miloš, Výklady ke Starému Zákonu V., 1. vydání, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří 1996

DIONÝSOS AREOPAGITA, O nebeské hierarchii, přel. M. Koudelka, 1. Vydání, Praha: Vyšehrad 2009

GUARDINI, Romano, Andělé teologické úvahy, přel. V. Pola, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří 1998

GRŮN, Anselm, Každý má svého anděla, přel. J. Hermach, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří 2000

HUBER, Georges, Můj anděl půjde před tebou, přel. J. Joneš, 1. vydání, Praha: Zvon 1996

LEON-DUFOUR, Xavier a kolektiv, Slovník biblické teologie, přel. P. Kolář, 2. vydání, Praha: Academia 2003

NOVOTNÝ, Adolf, Biblický slovník, Praha: Kalich 1956

ROHR, Richard, Skryté věci, písmo jako spiritualita, přel. J. Jelínek, Brno: Cesta 2009

SCHÖNBORN, Christopher, Základy naší víry, přel. O. Bastl, 1. vydání, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří 1996

VON ALLMEN, Jean Jacques, Biblický slovník, přel. J. Miřejovský, 1. vydání, Praha: Kalich 1987

YORK, Ute, Andělé, naši pomocníci a ochránci v životě, I. Krausová, Praha: Pragma 1998

CHALUPA, Petr, Už jsi viděl anděla? Aneb Je možné vidět Hospodinova posla?, Teologický sborník č.3/2000, s. 39-41

KUKLA, A. Oto, Andělé a křesťanská ikonografie, Teologický sborník č.3/2000, s. 20-25

NEUBAUER, Zdeněk, Andělská navštívení, A pastýři byli v krajině té..., in: Teologický sborník č.3/2000, s. 34-36

ŠTAMPACH, Ivan, Znovuobjevení andělů?, in: Teologický sborník č.3/2000, s. 1-10)

BibleGateway.com, New internacional version, 2011

<http://www.biblegateway.com/passage/?search=numeri%2022&version=NIV>

HELLER, Jan, Symbolika čísel a její původ, www.pastorace.cz

http://www.pastorace.cz/index.php?typ=texty&sel_char=B&sel_tema=26&sel_podtema=873&sel_text=2795

VACEK, Václav, Příprava k biblickým textům na neděli 24. 12. 2006, Víra Zachariášova a Marie, <http://letohrad.farnost.cz/archiv.php>

The book of Tobias, Latin Vulgate Bible with Douay – Rheims and King James version Side-by-Side+Complete Sayings of Jesus Christ,

<http://www.latinvulgate.com/verse.aspx?t=0&b=17>